

SVET PTIC

REVIJA DRUŠTVA ZA OPAZOVANJE IN PROUČEVANJE PTIC SLOVENIJE

01
2016

ISSN: 1580-3600 · LETNIK 22 ŠTEVILKA 01, APRIL 2016

Ptice predstavljajo evolutijski vrh razvoja peres, ki ga uporabljajo v uspešnem osvajanju zraka.

ČRNOGLAVA RUMENA PASTIRICA
(*Motacilla flava feldegg*) pristaja na tanki zeli.

foto: Davorin Tome

SVETPTIC

revija Društva za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije, letnik 22, številka 01, april 2016
ISSN: 1580-3600

SPLETNA STRAN REVIE:
www.ptice.si/publikacije/svetptic/

IZDAJATELJ:
Društvo za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije (DOPPS - BirdLife Slovenia©)
E-POŠTA: dopps@dopps.si
SPLETNA STRAN: www.ptice.si

© Revija, vsi v njej objavljeni prispevki, fotografije, risbe, skice, tabele in grafikoni so avtorsko zavarovani. Za rabo, ki je zakon o avtorskih pravicah izrecno ne dopušča, je potrebno soglasje izdajatelja. Revija nastaja po velikodušnosti avtorjev, ki svoje pisne in slikovne prispevke podarjajo z namenom, da pripomorejo k varovanju ptic in narave.

NASLOV UREDNIŠTVA:
DOPPS - BirdLife Slovenia, Tržaška cesta 2 (p. p. 2990), SI-1000 Ljubljana
tel.: 01 426 58 75,
fax: 01 425 11 81

GLAVNA UREDNICA: Petra Vrh Vrezec
E-POŠTA: petra.vrh@dopps.si

UREDNIŠKI ODBOR:
Alenka Bradač, Katarina Denac, Tomaž Mihelič, dr. Tomi Trilar, Barbara Vidmar, doc. dr. Al Vrezec

LEKTORIRANJE: Henrik Ciglič

ART DIREKTOR: Jasna Andrič

OBLIKOVANJE: Gorazd Rovina,
Vizualgrif d.o.o.

PRELOM: Vizualgrif d.o.o.

TISK: Schwarz print d.o.o.
NAKLADA: 2500 izvodov
IZHAJANJE: letno izidejo 4 številke

Člani DOPPS prejmejo revijo brezplačno.

Revijo sofinancira Javna agencija za raziskovalno dejavnost Republike Slovenije (ARRS).

Revija je vpisana v register javnih glasil pod zaporedno številko 1610.

Mnenje avtorjev ni nujno mnenje uredništva.

Za objavo oglasov pokličite na društveni telefon ali pošljite e-mail glavni urednici.

POSLANSTVO DOPPS:
Delamo za varstvo ptic in njihovih življenjskih okolij. S tem prispevamo k ohranjanju narave in blaginji celotne družbe.

PREDSEDNIK: Rudolf Tekavčič
PODPREDSEDNICA: dr. Tatjana Čelik
UPRAVNI ODBOR: Gregor Domanjko, Peter Krečič, Tomaž Mihelič, mag. Iztok Noč, Tanja Šumrada, Manca Velkavrh
NADZORNI ODBOR: Luka Korošec, dr. Peter Legiša, Bojan Marčeta, dr. Tomi Trilar
DIREKTOR: dr. Damijan Denac

DOPPS je slovenski partner svetovne zveze naravovarstvenih organizacij BirdLife International.

6

OSVAJANJE ZRAKA

Pterozavri so bili prvi leteči vretenčarji, katerih krila so bila nekoliko podobna prhutim netopirjev. Kožna opna je pomenila dovolj učinkovito letalno površino, da so se tudi četrt tone težke živali dalj časa obdržale v zraku.

ilustracija: Shutterstock

14

VARSTVO BIOTSKE RAZNOLIKOSTI NA BALKANU

V Albaniji je leta 2015 gnezdilo le še okoli 10 parov egiptovskih jastrebov (*Neophron percnopterus*). Ogrožajo jih zastrupljanje, pomanjkanje hrane in preganjanje.

foto: Borut Rubinič

26

KONRAD LORENZ Veliki etolog, je raziskoval vlogo instinktov v vedenju domačih gosí - udomačeni obliki sive gosí (*Anser anser*). S prijateljem sta delala poskuse „kotaljenja jajc“ pri sivi gosí. Izkoristila sta vedenje, ko valeča samica z iztegovanjem vratu in s kljunom prikotali odkotaljeno jajce nazaj v gnezdo.

38

SLAVNOSTNO ODPRTJE ŠKOCJANSKEGA ZATOKA

V Kopru je bil 2. marca 2016 odprt prenovljeni Naravni rezervat Škocjanski zatok. Slovensko varstvo narave je v minulih desetletjih prehodilo dolgo pot do tega zmagoslavja, pobuda za zavarovanje pa je prišla iz vrst ljubiteljskih ornitologov.

ilustracija: Fabio Perco

KAZALO

- 4 PTICE NAŠIH KRAJEV
- 6 OSVAJANJE ZRAKA
- 10 REPUBLIKA JUŽNA AFRIKA
- 14 VARSTVO BIOTSKE RAZNOVRSTNOSTI NA BALKANU
- 16 ŽABOHOD
- 19 ZAKAJ SE PTICE SELIVKE ŠE NISO VRNILE
- 20 RDEČEGRLA CIPA
- 22 VPLIVA GLOBALNO SEGREVANJE NA VELIKOST PTIC?
- 24 VODA - MAGNET ZA PTICE
- 26 KONRAD LORENZ - NOBELOV NAGRAJENEC
- 28 POMLADNA OPAZOVANJA V NARAVI
- 34 VTISI Z ZIMSKEGA ŠTETJA VODNIH PTIC 2016
- 36 PRIFRČALI SMO V ZELENO PRESTOLNICO EVROPE
- 38 SLAVNOSTNO ODPRTJE ŠKOCJANSKEGA ZATOKA
- 40 OBROČKOVALCI PTIC SO SE SREČALI NA DRUGEM KONGRESU
- 44 NAJ FOTOULOV
- 46 SREČANJE Z NENAČADNO RACO
- 46 VELIKI ŽAGAR V GNEZDILNICI

Pomlad nam letos ni prinesla samo sonca, vračajočih se selivk, žvrgolečih gnezdk in drugih lepih stvari tega obdobja leta ... Po večletnih prizadevanjih, sestankih uredniškega odbora in iskanju finančnih možnosti smo končno uresničili željo, da v letošnji pomladi 2016 tudi društvena revija Svet ptic zaživi v novi podobi.

A zakaj? Razvoj fotografije in povečevanje količine informacij zahtevata spremembe. Ko je revija leta 1994 začela izhajati, takrat še kot Novice DOPPS, je bilo ključno, da smo društveno revijo sploh dobili. Leta 2000 je pod uredništvom Andreje Ramšak dozorela želja po barvnem Svetu ptic, pred 12 leti pa je Damijan Denac naredil preskok k modernejši obliki. In danes smo spet pred novim izzivom! V društveni reviji imamo možnost objavljati vedno več vrhunskih fotografij izvrstnih fotografskih sodelavcev, zato nujno potrebujemo možnost večje dinamičnosti postavljanja fotografij. Z novo obliko smo želeli nekoliko spremeniti tudi dolžino in strukturo prispevkov, saj bi radi dosegli večjo berljivost besedil, ki bi v branje potegnili tudi marsikaterega površnega bralca.

Ob prenovi smo želeli ohraniti prispevke, ki jih bralci radi berete in zaradi katerih se vsakič znova razveselite nove številke. Večjih vsebinskih posegov zato letos nismo naredili. Manjše spremembe so v rubriki Nasveti za opazovanje. Napotki za iskanje živali in rastlin v naravi vas tako ne bodo več vodili po različnih življenjskih okoljih, pač pa boste tisti, ki ste radi bolj doma, lahko spoznavali živelj v bližini doma, bolj »pohodniški« se boste odpravili na teren, za terensko izkušenejše ornitologe oziroma za bolj drzne opazovalce pa bomo zbirali vrste, ki jih je nekoliko težje najti.

Med leti urednikovanja revije sem ugotavljala, da nam pisem Sveta ptic ni blizu, da bi z malo besedami povedali veliko, po drugi strani pa bralci iščete prav to. Ker daljša besedila marsikaterega bralca odvrnejo od branja, skrajšana pa željne več informacij prikrajša, smo rešitev našli v objavi skrajšanih prispevkov, daljše pa si lahko, kdor želi, prebere na spletni strani Sveta ptic. Ob članku so zato tudi kode QR, ki jih lahko s pametnim telefonom ali tablico in s pomočjo aplikacije »QR code reader« poslikate in odprla se vam bo spletna stran revije z izvirno verzijo prispevka. Tako smo se tudi približali sodobnim revijam, kjer je povezava revije in spletne strani neizogibna. Kljub vsemu pa naj možnosti objave krajših in daljših besedil ne bodo »potuha«, da še naprej pišemo po starem. To je nov izziv za vse nas, kako z manj besedami povedati isto ali celo več! Živimo v svetu obilja informacij in s takimi besedili bomo dosegli, da do ljudi s krajše povedanim pride več informacij.

Z novo podobo revije se je »spopadel« oblikovalec Gorazd Rovina iz Vizualgrifa, kar sploh ni bilo lahko delo, zato se mu za izvirni izdelek najlepše zahvaljujem. Predvsem pa gre zahvala naši požrtvovalni »društveni« oblikovalki Jasni Andrić. Jasna revijo in društvo zelo dobro pozna, zato je izvrsten most med strokovnimi sodelavci DOPPS in oblikovalci ter bralci.

Upam, da je nova preoblika revije Svet ptic prijetno presenečenje za vas, predvsem pa si želim, da vam bo dovolj pregledna in simpatična in da jo boste še naprej prebirali z vsaj takšnim veseljem kot doslej.

PETRA VRH VREZEC,
urednica revije Svet ptic

foto: Al Vrezec

PTICE NAŠIH KRAJEV

// Al Vrezec, Jurij Hanžel

RJAVI JASTREB (*Aegypius monachus*)

Ta jastreb se pri nas pojavlja vse pogosteje – junija 2014 je mladostna ptica preletela Breginjski Stol, kar je bilo že drugo opazovanje pri nas v tem letu [HANŽEL, J. (2015): *Acrocephalus* 36 (164/165): 45-55].

foto: Miha Krofel

1

2

ZIMSKA RACA (*Clangula hyemalis*)

Samica te severnjaške race se je v letu 2015 pri nas zadrževala presenetljivo pozno, tja do maja, ko je bila na Hraških mlakah opazovana med golitvijo v poletno perje [KOTNIK, A. (2015): *Acrocephalus* 36 (164/165): 84].

foto: Tone Trebar

7

RJAVA CIPA (*Anthus campestris*)

Na Ljubljanskem barju je rjava cipa izjemno redka gostja, in maja 2015 se je tu zopet pojavila, tokrat šele petič [Poljanec, L. (2015): *Acrocephalus* 36 (164/165): 91]

foto: Borut Rubinič

8

KOŽAČA (*Strix uralensis*)

Raziskava na Krimu pri Ljubljani je pokazala, da je na teritorijih kožače, kot končnega plenilca, višja biotska pestrost talne favne, zlasti hroščev krešičev, česar pri manjši lesni sovi ni bilo opaziti [BERCE, M. (2016): *Mag. delo*. Biotehniška fakulteta, Univerza v Ljubljani].

foto: Bojan Bratož

9

PLAVČEK (*Cyanistes caeruleus*)

Na pročelju stavbe v centru Ljubljane je bilo v času jesenske selitve med septembrom in oktobrom 2012 zabeleženih več trkov ptic v steklo, večinoma sinic, zlasti plavčkov in meniščkov, med katerimi so nekatere tudi poginile [ŠUMRADA, T. (2015): *Acrocephalus* 36 (164/165): 69-72].

foto: Janez Papež

10

ROŽNATI ŠKOREC (*Pastor roseus*)

Maja 2014 je Slovenijo zopet zajela manjša invazija, saj so po več ptic skupaj opazili v Ljubljani, Ozeljani in Trnovljah pri Celju [HANŽEL, J. (2015): *Acrocephalus* 36 (164/165): 45-55].

izvirni foto: Maarten de Groot

11

MALI ŠKURH (*Numenius phaeopus*)

Januarja 2015 se je ptica zadrževala v Sečoveljskih solinah, kar je izjemno redek zimski podatek v Sloveniji, kjer vrsta ne prezimuje [DENAC, M. (2015): *Acrocephalus* 36 (164/165): 87].

foto: Edwin Winkel / Saxifraga

12

KLAVŽAR (*Geronticus eremita*)

Leta 2014 je Slovenijo zopet obiskala ptica iz avstrijskega reintrodukcijskega programa, tokrat aprila v Podragi [HANŽEL, J. (2015): *Acrocephalus* 36 (164/165): 45-55].

foto: Tomi Trilar

Naslov za kopije objavljenih prispevkov:
Al Vrezec, Prirodoslovni muzej Slovenije,
Prešernova 20, p.p. 290, SI-1001 Ljubljana
e-mail: avrezec@pms-lj.si

Naslov za sporočanje opazovanj redkih vrst:
Jurij Hanžel, Komisija za redkosti,
DOPPS, Tržaška 2, SI-1000 Ljubljana
e-mail: jurij.hanzel@gmail.com

Obrazec za opis opazovanj redkih vrst:
www.ptice.si/images/stories/
slike_novice/2010/obrazec_si.doc

3

VELIKA BELA ČAPLJA (*Ardea alba*)

Med vodnimi pticami in ujedami, ki se spomladi selijo prek zadrževalnika Medvedce, dosega velika bela čaplja najvišji delež svoje biogeografske populacije, kar 0,9 % [BORDJAN, D. (2015): *Acrocephalus* 36 (164/165): 21-43].

foto: Ivan Petrič

4

RIBJI OREL (*Pandion haliaetus*)

Na spomladanski selitvi se na zadrževalniku Medvedce prve ptice ustavijo že v začetku marca, višek pa selitve doseže v začetku aprila, ko je denimo leta 2012 zadrževalnik hkrati obiskalo kar 13 teh orlov [BORDJAN, D. (2015): *Acrocephalus* 36 (164/165): 21-43].

foto: Duša Vadnjal

5

PRIBA (*Vanellus vanellus*)

Najštevilnejši vodni ptici na spomladanski selitvi med letoma 2009 in 2012 na zadrževalniku Medvedce sta bili priba in rečni galeb, pri obeh pa se je dinamika selitve med leti zelo razlikovala [BORDJAN, D. (2015): *Acrocephalus* 36 (164/165): 21-43].

foto: Bojan Škerjanc

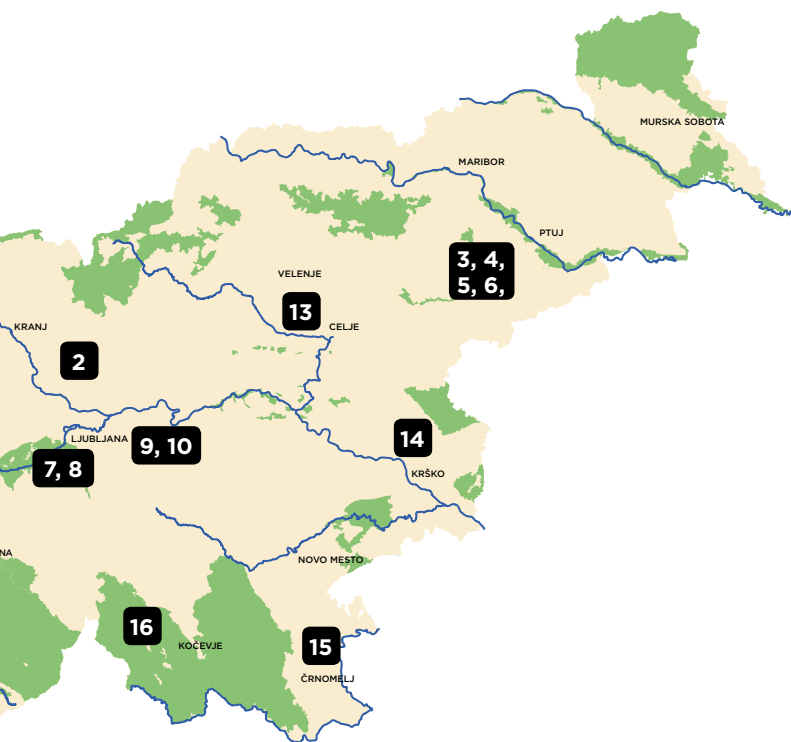

6

OSTROŽNA CIPA (*Anthus richardi*)

Četrthič pri nas je bila vrsta opazovana novembra 2014 na zadrževalniku Medvedce [HANŽEL, J. (2015): *Acrocephalus* 36 (164/165): 45-55].

foto: Alen Ploj

14

ŠPANSKA KOTORNA (*Alectoris rufa*)

Očitno kljub prepovedim naseljevanja tujerodnih vrst špansko kotorno v Sloveniji izpuščajo v naravo na več koncih, poleg Primorske še na Dolenjskem, kjer je bila januarja 2014 opazovana ptica v gramoznici Vrbina [HANŽEL, J. (2015): *Acrocephalus* 36 (164/165): 45-55].

izvirni foto: Dušan Klenovšek

15

PUŠČAVSKI KUPČAR (*Oenanthe deserti*)

Prvi podatek za Slovenijo – osebek je bil novembra 2015 opazovan v Beli krajini. Vrsta, ki sicer gnezdi na Bližnjem vzhodu in v Aziji, se v Evropi najpogosteje pojavlja pozno jeseni in pozimi [Komisija za redkosti – vir podatka: Bojan Bratož].

izvirni foto: Bojan Bratož

13

RJASTA KOZARKA (*Tadorna ferruginea*)

Med januarskim štetjem vodnih ptic v letu 2015 je bila na Šmartinskem jezeru opazovana ptica, ki pa je verjetno bolj sodila med gojene ubežnice kot divje preletnice [BOŽIČ, L. (2015): *Acrocephalus* 36 (164/165): 57-67].

foto: Bojan Škerjanc

16

BELOHRBTI DETEL (*Dendrocopos leucotos*)

Slovenska gnezdeča populacija tega detla je bila ocenjena na 100-150 parov. Večji del jih živi v gozdovih južne Slovenije, zlasti tam, kjer je v gozdnih sestojih več odmrle lesne mase, vsaj 42 m³ / ha in več [DENAC, K. & MIHELIČ, T. (2015): *Acrocephalus* 36 (164/165): 5-20].

foto: Tomaž Mihelič

Razvoj peruti je nedvomno eden izmed najuporabnejših evlucijskih »izumov«, ki jih ljudje poskušamo izdatno posnemati. Zmožnost obvladati skoraj brezmejno dimenzijo neba je gotovo velika prednost v primerjavi z omejenostjo na trdna tla.

Znameniti **PRAPTIČ** (*Archaeopteryx lithographica*) je bil sodobnik dinozavrov in je z njimi delil tudi nekaj lastnosti, ki jih moderne ptice ne poznajo več: prste s kremplji na sprednji okončini, dolg rep iz številnih vretenc in zobe.

foto: **Wikipedia**

OSVAJANJE ZRAKA

// Urška Koce

Kolikšna je verjetnost, da iz okončine, ki je namenjena sprva plazenju, nato hoji, kasneje pa grabljenju in prijemanju, nastane okončina, s katero se žival ne samo dvigne v zrak, marveč tudi obvladuje manevre, ki ji omogočajo uspešno življenje v zraku?

Ta verjetnost je majhna. A vendar se je vse to zgodilo, živali so osvojile zrak. Skupno kar štirikrat v evolucijski zgodovini – najprej žuželke, drugič, tretjič in četrtič pa tri skupine vretenčarjev: pterozavri, ptice in netopirji. Razumeti in verjeti, da je vse skupaj splet naključnih sprememb v genih in naravne selekcije, je izziv. K sreči nam pri tem izdatno pomagajo paleontologi, biogeografi, primerjalni anatomi in genetiki, ki preučujejo zakonitosti evolucije. A če je verjetnost, da se pojavi genetska sprememba, ki prispeva k razvoju bolj aerodinamične strukture, morda izredno majhna, pa je prednost sposobnosti dvigniti se s tal in tam tudi ostati nesporno tako velika, da je naravna selekcija delovala močno v prid tistim, ki so jo imeli.

PRVA POT V ZRAČNI PROSTOR

Do konca devona pred okvirno 350 milijoni let so bile živali omejene na življenje v vodi in na kopnem. V zraku ni nič mrgolelo in švigalo. Kopno so dotlej dodobra poselele žuželke, družbo so jim delali pajki, škorpioni in drugi členonožci, na dihanje zraka so se počasi privajali tudi prvi vretenčarji. Četudi tedaj še nihče ni letel, so nekatere žuželke za premikanje vendarle izkoriščale tudi zračni prostor. Čeprav jadranje še zdaleč ni bilo tako uporabno kot aktivno letenje, je tem živalim omogočalo postopne in vsaj nekoliko obvladovane doskoke z visokih struktur.

PRVA KRILA

Sposobnost jadranja so poleg teh žuželk razvile še številne druge živali, denimo nekatere vrste pajkov, družina drevesnih žab jadralk, različni gekoni, leteče veverice in lemuri ter celo predstavniki lignjev in rib. Za jadranje žival ne potrebuje pravih kril. Le spusti se z dvignjenega mesta, ali pa se odžene v zrak kar od tal oziroma iz vode. Seveda je nujno, da ima njena telesna oblika bolj ali manj izražene lastnosti padala, kar ji povečuje vzgon. Ta ji omogoča, da ostane v zraku dlje časa kot pri

prostem padu. V nasprotju z jadranjem pa aktivno letenje vključuje mišično delo, ki omogoča premikanje kril in s tem tvorjenje aerodinamičnih sil, ki nasprotujejo tako teži kot uporu. Narava je z njimi prve obdarila žuželke pred debelimi 350 milijoni let. Danes se s krili lahko pohvali milijonska vojska vrst, ki so vse potomke istega krilatega prednika. Žuželčja krila v nasprotju s krili vretenčarjev ne sodijo med okončine, saj imajo žuželke na vsakem telesnem členu največ en par okončin – na oprsu to mesto zasedajo noge.

RAZVOJ LETALNIH OKONČIN PRI VRETEČARJIH

Nobenega dvoma ni, da so krila pri vretenčarjih preoblikovane sprednje okončine. Toda koliko preoblikovane in kakšne so bile, preden so postale krila, čemu so bile namenjene?

Podrobnejši pregled letečih vretenčarjev razkrije kar nekaj podobnosti med njimi. Te pa niso odsev njihove sorodnosti, ampak t. i. konvergentne evolucije. To pomeni, da so se nekatere lastnosti, skupne nesorodnim skupinam, razvile zato, ker pomenijo enako oziroma podobno rešitev za isti problem. Takšne prilagoditve vretenčarskih letalcev so denimo votle kosti za manjšo telesno maso (pterozavri in ptice), zračne vreče v dihalnem sistemu (pterozavri in ptice), močno podaljšani prsti sprednje okončine, na katere se vpenja letalna opna (pterozavri in netopirji), obsežno prsno letalno mišičje (pterozavri in ptice) in nenazadnje

Znanstveni opis okostja dinosavra vrste *Deinonychnus antirrhopus* iz skupine Theropoda je v šestdesetih in sedemdesetih letih prejšnjega stoletja obudil tedaj več kot 100 let staro zamisel o tem, da so ptice potomci dinosavrov, saj so bile odkrite številne podobnosti med okostji teh dveh skupin. Na podlagi sorodstvenih vezi z nekaterimi dinosavri, ki so dokazano imeli perje, znanstveniki domnevajo, da ga je imel tudi *Deinonychnus*, čeprav materialnih dokazov o tem za zdaj ni.

ilustracija: **Emily Willoughby** / **Wikipedia**

Evolucija modernih ptic je zelo verjetno potekala tudi prek »štiriperutega«
dinosavrskoga prednika z izdatno garnituro peres na obeh parih okončin. Nekateri takšni sodobniki praprtičev iz vrst dinosavrov so bili po vsej verjetnosti zmožni aktivnega letenja.

ilustracija: **Wikipedia**

Krila žuželk izvirajo iz njihovega zunanega skeleta ter izraščajo iz drugega in tretjega člena oprsja. Žuželke z najhitrejšo znano frekvenco utripanja s krili so mušate (mušice iz družine Ceratopogonidae), ki dosežejo kar 62.760 utripov na minuto. Na sliki je **MODRI PLOŠČEC** (*Libellula depressa*).
foto: Jani Vidmar

seveda aerodinamično oblikovane sprednje okončine. Krila pterozavrov, peruti ptic in prhuti netopirjev so torej plod konvergentne evolucije.

Kaj so predniki letečih vretenčarjev počeli s sprednjimi okončinami, preden so se te dokončno preoblikovale v krila, še ne vemo natančno: morda so z njimi lovili majhen plen, ali pa so jim pomagale pri odskoku s tal. Nemara so z njimi sprva jadrali, spuščajoč se z visokih dreves, in kasneje s sunki vse bolj podaljševali padalske dosežke, ali pa prepričevali potencialne partnerje o svojih sposobnostih in odganjale tekmece.

PTICE SO LETEČI DINOZAVRI

Danes se večina znanstvenikov strinja, da so se ptice (razred Aves) razvile iz dinozavrov, natančneje teropodnih dinozavrov, okretnih plenilcev, in so pravzaprav njihovi edini danes živeči, a močno spremenjeni potomci. Vse vrste iz tega razreda, tako moderne kot izumrle, imajo enega samega skupnega prednika izpred 150 milijonov let. Tega prednika žal ne poznamo, fosilni ostanki najzgodnejših znanih vrst iz sorodstva ptic pa dajejo jasen vpogled v njegovo dinozavrsko poreklo.

Med njimi je najznamenitejši praptič ali arheopteriks (*Archaeopteryx lithographica*), ki je živel pred 150 milijoni let. Njegovi fosili so bili v Darwinovem času najdeni na območju Bavarske. Že kmalu po tem izjemnem odkritju je angleški biolog in

Perje se je razvilo, ko o pticah na Zemlji še ni bilo ne duha ne sluha. Do pojava peres naj bi prišlo le enkrat v evlucijski zgodovini.

PERUT

Ptičje krilo se imenuje perut, ker je letalna površina sestavljena iz peres. Letalna peresa imajo glavno aerodinamično vlogo, saj pri zamahovanju s peruti ustvarjajo vzgon in potisk. Na mestu, kjer so pripeta na okončino, jih prekrivajo krovna peresa, ki ustvarjajo gladko površino v sprednjem delu peruti, kjer perut reže skozi zrak. Krilce, majhna skupina peres, podobnih letalnim, ustvarja dodatni vzgon pri počasnem letenju.

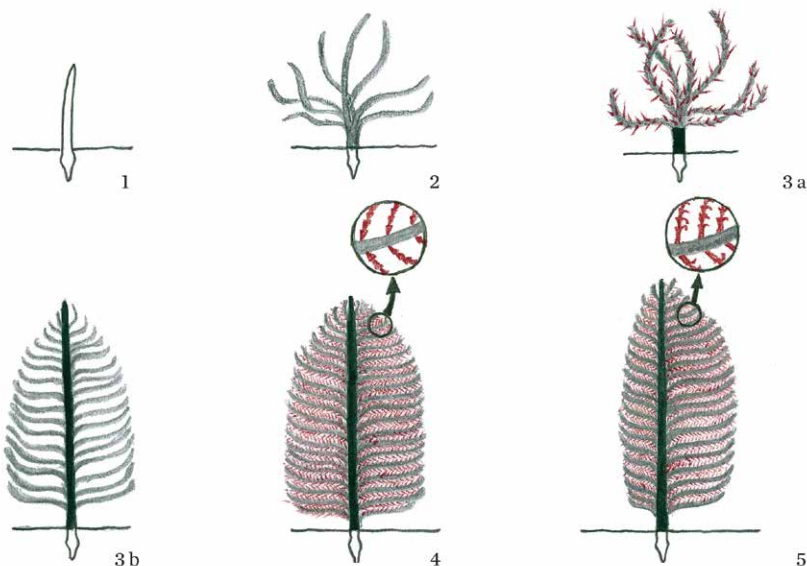
močan podpornik Darwinovih idej o evoluciji, Thomas H. Huxley, prišel na dan z domnevo, da so ptice potomci dinozavrov, a njegova zamisel ni dobila zunanje podpore nadaljnjih dobrih 100 let in je zato zbledela. Obudil jo je ameriški paleontolog John H. Ostrom, ki je leta 1964 opisal skelet teropodnega dinozavra iz rodu *Deinonychus*, za katerega se je izkazalo, da je zelo podoben okostju ptic. Arheopteriks je danes pogosto obravnavan kot prednik modernih ptic, čeprav je v resnici le njegov bližnji sorodnik. Ptica je imela več lastnosti, ki pričajo o njenih dinozavrskih prednikih, denimo zobe v kljunu in ohranjena številna repna vretenca (dolga rep). Najočitnejša razlika med arheopteriksom in tedaj znanimi teropodnimi dinozavri, ki jo je opisal Huxley, pa so bile sprednje okončine – peruti povsem ptičjega videza, le da so imele na konicah prstov še vedno kremplje. Ali je praptič aktivno letel, je še vedno stvar znanstvenih debat. Sposobnost aktivnega letenja namreč ni odvisna samo od anatomije peruti, marveč nič manj od razvitosti prsnega mišičja.

ZGODNJE PTICE IN NJIM PODOBNI DINOZAVRI

Kdaj natančno so dinozavri začeli leteti in kdo je prevzel vlogo živalskega Ikarja, ni znano. Nove fosilne najdbe skupaj z naprednimi analizami aerodinamike počasi odstirajo zgodnjo zgodovino pernatih letalcev, ki seže v srednjo juro pred več kot 160 milijoni let. Povsem možno je, da so bili razen ptic aktivnega letenja sposobni tudi nekateri predstavniki njim podobnih dinozavrov, ki jih filogenetiki obravnavajo kot njihovo sestrsko skupino s skupnim prednikom v srednji juri. Nedavne filogenetske analize so pokazale, da je bil skupni prednik današnjih ptic in omenjenih dinozavrov najverjetneje prav »štiriperuti«
dinozaver.

KAKO SO DINOZAVRI SPLOH ZAČELI LETETI?

Da bi dobili vpogled v to skrivnost, je najbolje razmisliti o tem, kaj bi lahko bile predstopnje letenja in kaj je bila ključna sprememba, ki je prvemu letalcu omogočila letenje. Hipoteza o predstopnjah letenja je seveda več, a nobena še ni dokazana. Vsem pa je skupno eno: odločilen za razvoj letenja je bil razvoj giba, s katerim ptica ustvarja potisno silo:

PERESA so mrtve kožne tvorbe, ki imajo svoj evolucijski izvor v skupnem predniku – enostavni roževinasti »ščetini«, ki se je kasneje izdatno preoblikovala in dosegla zamotano zgradbo letalnega peresa, vrhunec v evoluciji peres (3a in 3b prikazujeta dve alternativni evolucijske poti).

ilustracija: **Urška Koce**

zamah s perutjo navzdol. Peresa na okončinah, ki so sprva imela neko drugo vlogo, so se izkazala kot odlična osnova za aerodinamiko. Predstopnja letenja je bilo morda plenjenje z dvignjene zasede na drevesih, pri čemer so plenilci plen napadli s sprednjimi okončinami (moderne ptice plen zgrabijo s kremplji na nogah ali s kljunom). Morda so sprednje okončine, obdane s perjem, talnim plenilcem rabile za vzpostavlanje ravnotežja pri lovu, ali pa paritveno razpoloženim osebkom za razkazovanje in boj s tekmeči.

Ena izmed hipotez pravi, da je bil ključni dejavnik, ki je teropodne dinosavre z garnituro peres na okončinah »pognal« v zrak, beg pred plenilci. Zagovorniki te hipoteze domnevajo, da so »predperuti« lastnikom močno olajšale beg na drevesa. Ideja se je porodila pri vedenjskih poizkusih s ptičjimi mladiči. Ugotovili so, da je njihov primarni način bega po ravni podlagi tek, medtem ko si na podlagi z nakloni nad 65 ° vse bolj odpravajo z zamahom s perutmi navzdol. Predniki ptic z operjenimi sprednjimi okončinami naj bi bili torej imeli enkratno možnost za pobeg in tekma s plenilci je ta razvoj spodbujala; preživeli so tisti z boljšo sposobnostjo vzpona na drevesa. Sčasoma se je razvila sposobnost aktivnega letenja, ki je pticam prinesla še druge prednosti.

PREDNOSTI LETALCEV

Danes zna leteti okoli tri četrtine kopenskih vrst živali. Večji del teh sestavljajo žuželke, vretenčarji pa so v manjšini. Letenje je zanje eleganten način izogibanja plenilcem, povečana možnost učinkovitega izkoriščanja številnih prehranskih virov, plenilčev napad iz zraka pa plenu daje le malo možnosti za pobeg. Poleg tega pa se vrste v relativno kratkem času lahko odselijo na drug konec sveta.

PREOBLIKOVANA KRILA

Evolucija poteka pred našimi očmi, čeprav imamo le redko priložnost, da njeno delovanje zaznamo v realnem času. Zanimiv primer delovanja naravne selekcije, ki je pticam v kratkem času »pristrigla« peruti, so odkrili v ZDA v populaciji pečinskih lastovk (*Petrochelidon pyrrhonota*), ki gnezdijo v urbanem okolju pod cestnimi mostovi. V 30 letih spremljanja smrtnosti lastovk zaradi cestnega prometa so ornitologi ugotovili, da imajo žrtve v povprečju daljše peruti kot naključno ujete ptice. Ob neki vremenski katastrofi, v kateri je bila populacija lastovk močno prizadeta tudi zaradi stradanja, pa so preživeli skorajda izključno kratkoperuti osebki. Krajše peruti omogočajo večje pospeške, kar je zelo dobrodošlo tako pri izogibanju hitrim cestnim vozilom kot pri lovu žuželk v zraku. Pri tem je naravna selekcija le eden izmed evolucijskih dejavnikov. In če nekoliko karikiramo: tudi evolucija na nek način deluje po načelu: zrno na zrno pogača, kamen na kamen palača.

DR. URŠKA KOCE je biologinja, ki se poklicno ukvarja s preučevanjem ptic in naravovarstvom. Zaposlena je na DOPPS, kjer se v okviru projekta SIMARINE-NATURA posveča aktivnostim za razglasitev morskih območij Natura 2000 za sredozemskega vranjeka v Sloveniji. Sodeluje tudi pri različnih drugih strokovnih nalogah, namenjenih uresničevanju društvenega poslanstva.

BELOGLAVI JASTREB (*Gyps fulvus*): peruti so dolge in široke, kar jim omogoča izkoriščanje zračnih vzgornjиков in dolgotrajno jadranje med iskanjem mrhovine. Ob tem s perutmi, ki v razponu in povprečju merijo 2,5 m, doseže povprečno hitrost 12 m/s.

foto: **Aleš Jagodnik**

REPUBLIKA JUŽNA AFRIKA

// Blaž Blažič

Nič kaj manj bogata pa ni tudi južnoafriška naravna dediščina. Kaplandija na jugu države je botanično tako bogata, da je ena od le šestih florističnih kraljestev na svetu. Tu namreč uspeva več kot 9.000 vrst višjih rastlin, izmed katerih je 70 % endemičnih. Podobno pester je tudi ptičji svet. V državi je bilo registriranih več kot 800 vrst ptic, med njimi pa lahko najdemo tako hladnoljubne pingvine kot vročini dobro prilagojene savanske vrste.

KROKARSKI ROGOKLJUN (*Bucorvus leadbeateri*)

foto: **Blaž Blažič**

Republika Južno Afriko bi lahko označili kot deželo raznolikosti. Z desetimi prvotnimi afriškimi plemeni in številnimi evropskimi ter azijskimi priseljenci je ena izmed najbolj etnično in kulturno pestrih držav na svetu. Zaradi tega so jo v obdobju predsedovanja Nelsona Mandele poimenovali kar »mavrični narod«.

Površina:
1.221.037 km²
Št. prebivalcev:
54.956.900 (ocena iz leta 2015)
Št. vrst ptic:
858 opaženih vrst, od katerih je 19 absolutnih endemitov

Ob dolinah večjih rek, kot je **LETABA** na sliki, lahko z nekaj srečo opazujemo zelo redko afriško sedlarico (*Ephippiorhynchus senegalensis*).

foto: Blaž Blažič

Sam sem obiskal severovzhodni del države, ki ga v grobem lahko razdelimo na dve glavni regiji. To sta hriboviti Highveld (1200 – 1800 m nadmorske višine) na jugu in nižinski Lowveld (s povprečno 350 m) na severu. Pod vplivom subtropskega podnebja se je tu razvilo obsežno savansko rastje, zaradi česar regija ponuja eno izmed najboljših možnosti za opazovanje značilnega afriškega živalstva.

NARODNI PARK KRUGER

Ob omembi Lowvelda ne moremo mimo enega največjih narodnih parkov v celotni Afriki. Narodni park Kruger je s približno 19.500 km² namreč skoraj tako velik kot Slovenija in najbolj priljubljena turistična točka v regiji. Med ljubitelji velikih sesalcev je poznan kot življenjski prostor »velikih pet«, med katere sodijo afriški slon (*Loxodonta africana*), črni nosorog (*Diceros bicornis*), kafrski bivol (*Synceros caffer*), lev (*Panthera leo*) in leopard (*P. pardus*).

Zaradi večje preglednosti je ta del parka zelo zanimiv tudi za ornitologe. Na odprtih travniških se zadržujeta dva rekorderja ptičjega sveta - noj (*Struthio camelus*) ter orjaška droplja (*Ardeotis kori*). Prvi je največja in najtežja ptica na svetu, druga pa velja za najtežjo še letečo ptico, katere samec lahko tehta tudi devetnajst kilogramov. Ob cestah, ki vodijo prek savane, se pogosto zadržujejo družinske skupine krokarskih rogočev (*Bucorvus leadbeateri*). Ti ptiči puranje velikosti so s sajasto črnim perjem, velikim ukrivljenim kljunom in živo rdečo neoperjeno kožo po grlu ter okrog oči popolnoma nezamenljivi. Nikoli ne bom pozabil trenutka, ko je ena izmed ptic nenadoma vzletela in pred mojimi očmi uplenila kameleona z vrha bližnjega grma. Poleg njih je med vožnjo mogoče opaziti jate pegatk (*Numida meleagris*) ter frankolinov, ki v naglici prečkajo cestišče in takoj zatem hitro izginejo v bližnjem grmičevju. Vsake toliko se je treba zazreti tudi v nebo. Odprte travnate površine namreč nenehno preletavajo glumaški orli (*Terathopius ecaudatus*), sajasti plešči

ZANIMIVE VRSTE PTIC:
noj (*Struthio camelus*),
očalasti pingvin (*Spheniscus demersus*),
frankolina dveh vrst (*Pternistis natalensis* in *P. swainsonii*),
senčar (*Scopos umbretta*),
afriška sedlarica (*Ephippiorhynchus senegalensis*),
golouhi jastreb (*Torgos tracheliotus*),
afriški orel (*Polemaetus bellicosus*),
glumaški orel (*Terathopius ecaudatus*),
rajski žerjav (*Anthropoides paradiseus*),
afriška potapljavka (*Podica senegalensis*),
orjaška droplja (*Ardeotis kori*),
orjaški pasat (*Megaceryle maxima*),
škrlatnoprsi medoses (*Nectarinia senegalensis*),
črnoglavi kobilar (*Oriolus larvatus*),
rajska vdovica (*Vidua paradisaea*)

KRONASTA PRIBA
(*Vanellus coronatus*)
foto: Blaž Blažič

IMPALIN ADENIJ
(*Adenium multiflorum*)
foto: Blaž Blažič

**ČREDA
AFRIŠKIH
SLONOV**
(*Loxodonta africana*)
foto: Blaž Blažič

**ORJAŠKA
DROPLJA**
(*Ardeotis kori*)
foto: Blaž Blažič

AFRIŠKA LEVINJA (*Panthera leo*)
foto: Blaž Blažič

(*Gyps bengalensis*) ter golouhi (*Torgos tracheliotus*) in kapucasti jastrebi (*Necrosyrtes monachus*), ki oprezajo za morebitnimi ostanki plena velikih plenilcev.

Na območju, kjer se savana sreča z rečnimi dolinami, se zadržujejo tudi vrste ptic, ki so vezane na bližino vode. Takšne so denimo pogoste in glasne nilske gosi (*Alopochen aegyptiacus*). Med njimi se pojavljajo tudi manjše jate vdovskih žvižgačev (*Dendrocygna viduata*). Večje skale ali izpostavljene veje ob reki ponujajo lovilno prežo orjaškemu pasatu (*Megaceryle maxima*), največji vrsti med vodomci. Redkeje se pojavlja tudi afriška sedlarica (*Ephippiorhynchus senegalensis*). Ta črno-bela štoklja s tribarvnim kljunom je ena najredkejših gnezdilk parka in je s slabimi tridesetimi gnezdečimi pari bolj ranljiva kot katerakoli vrsta izmed »velikih pet«.

TRAVIŠČA HIGHVELDA

Območje Highvelda je eno izmed najbolj poseljenih v državi. Tu leži prestolnica Republike Južne Afrike – Pretoria, južno od nje pa najdemo tudi največje mesto – Johannesburg. Vpliv večjih mest se prek širjenja predmestij in graditve novih prometnic kaže na bližnjem okolju. Različni tipi travinja se na vseh straneh spreminjajo v divja odlagališča odpadkov in v intenzivne pašnike. Kljub temu pa v regiji še vedno najdemo obsežna travišča, ki so v večji meri nedotaknjena in posledično ornitološko zelo pestra.

Na bolj sušnih predelih se zadržujejo različne vrste tkalcev (Ploceidae), ki so poznani kot eni najbolj spretnih in natančnih graditeljev gnezd v živalskem kraljestvu. Med njimi velja še posebno omeniti rdečekljunega tkalca (*Quelea quelea*). Osebkite vrste se med iskanjem hrane lahko združijo v izjemno velike jate, ki z daljave spominjajo na dimne

RAJSKI ŽERJAV (*Anthropoides paradiseus*) si je s svojo eleganco prislužil naziv nacionalne ptice Republike Južne Afrike.
foto: **Chris Fischer**, www.chrisfischerphotography.com

oblake. Poleg tkalcev je za območje zelo značilna tudi rajska vdovica (*Vidua paradisaea*), katere samci so v času svatovanja prepoznavni po dolgih in elegantno oblikovanih repnih peresih.

Vzhodno od Pretorie se razteza območje vlažnih travnišč, ki jih občasno prekinjajo manjša stoječa vodna telesa. Tu se zadržuje prav posebna vrsta ptice, ki je zaradi svoje karizmatičnosti postala tudi nacionalna ptica Republike Južne Afrike - rajski žerjav (*Anthropoides paradiseus*). Ta redka ptica je v globalnem merilu opredeljena kot ranljiva vrsta. Zaradi tega pogled nanjo pričara nasmešek na obrazu vsakega ornitologa. To območje je tudi idealno za zaključek terenskega dne ob opazovanju sončnega zahoda. Še pred tem pa se lahko čez travnišča, z nekaj sreče, spreleti afriška uharica (*Asio capensis*), ki odhaja na nočni lov in tako še dodatno poskrbi, da ti ornitološki svet tega koščka Afrike ostane v prelepem spominu.]

Različni tipi travinja se na vseh straneh spreminjajo v divja odlagališča odpadkov in v intenzivne pašnike.

VARSTVO BIOTSKE RAZNOVRSTNOSTI NA BALKANU

// Borut Rubinič

Sredozemlje je ena izmed 25 tako imenovanih vročih točk biotske raznovrstnosti na svetu. Leta 2011 ga je med svoja prioriteta območja uvrstila tudi mednarodna organizacija CEPF (Partnerska fundacija za kritično ogrožene ekosisteme ali Critical Ecosystem Partnership Fund), ki je na tem območju do danes podprla že več kot 80 naravovarstvenih projektov. Pri promociji, izboru in nadzoru nad financiranjem projektov sodeluje tudi DOPPS.

Strategija in ambicija CEPF-a ni postati in ostati trajni finančni mehanizem na določenem območju vroče točke biotske raznovrstnosti. Namesto tega je želja fundacije v določenem obdobju investicij do te mere okrepiti del civilne družbe, ki skrbi za ohranjanje okolja, da bi postala trajnostna, sposobna vplivati tudi na najzahtevnejše strateške prostorske odločitve ter biti kompetenten in priznan segment družbe, kateri pripada.

CEPF-OVE USPEŠNE ZGODBE

Prvotna zamisel CEPF-a je bila ostati v Sredozemlju pet let, nato pa preveriti, ali se je s pomočjo vlaganj v tem obdobju sektor civilne družbe, ki ga sestavljajo predvsem nevladne organizacije, v veliko manjši meri pa še inštituti, univerze, muzeji in druge raziskovalno-naravovarstvene institucije, ki niso del državnih garnitur, dovolj okrepil, da vlaganja vanj niso več potrebna. Da bi preverila, kakšno je stanje po dobrih štirih letih vlaganj, je fundacija konec prejšnjega leta napravila ciljno raziskavo o trenutnem stanju civilne družbe na področju varstva biotske raznovrstnosti, o največjih grožnjah varstvu narave in katere prioritete aktivnosti iz tega sledijo. Za ugotavljanje stanja si je CEPF izbral Balkan.

CEPF je želel pri pripravi omenjenega pregleda in iz slednjega izhajajoče Vizije dolgoročnega vlaganja CEPF-a na Balkanu vključiti tako izbrane predstavnike civilne družbe kot tudi vladno stran ter druge donatorje, ki vlagajo v podobne cilje kot CEPF. Za pomoč pri uresničitvi omenjene naloge se je CEPF obrnil na DOPPS, organizacijo, ki dobro pozna regijo in kot del Regionalne skupine za izvedbo vlaganj CEPF skrbi za izvedbo projektov na Balkanu.

Oktobra in novembra 2015 je ekipa treh strokovnjakov obiskala vse štiri države na Balkanu, kjer je CEPF prek DOPPS-a aktiven že vse od leta 2012: Bosno in Hercegovino, Črno goro, Makedonijo

SLIKA ZGORAJ:

Na Hutovem blatu v spodnjem toku reke Neretve v Bosni in Hercegovini po zaslugi izboljšanega upravljanja krajinskega parka zadnja leta redno prezimuje več kot 20.000 vodnih ptic. Pred tem jih je bilo zaradi intenzivnega lovskega pritiska pozimi tam največ nekaj 1.000.

foto: D. Kulijer

in Albanijo. Na tridnevnih obiskih so v vsaki od omenjenih držav imeli niz sestankov s predstavniki civilne družbe, vladne administracije ter donatorjev. Po sestankih na ministrstvih, agencijah in drugih telesih državne uprave ter na sedežih mednarodnih donatorjev in vzporedno potekajoči delavnici, kjer so predstavniki civilne družbe po prej opredeljeni natančni metodologiji določili stanje civilne družbe, pomanjkljivosti in vizijo za realno konsolidacijo le-te, so obe strani skupaj s predstavniki donatorjev soočili še na skupnem sestanku. Tu so preverili skupne ugotovitve enih in drugih ter zabeležili ujemanja ali razhajanja v pogledih ene in druge strani predvsem glede medsebojne vloge in sodelovanja, načina dela in prioritet v varstvu narave.

STANJE NA BALKANU

Glede na ugotovitve, zbrane v dokumentu Strategija dolgoročnega vlaganja CEPF-a na Balkanu (dokument je na spletni strani ptice.si/publikacije/svet-ptic), verjetno ne preseneča, da je temeljni zaključek študije ta, da zaradi vseh navedenih razlogov stanje civilne družbe v segmentu varstva narave še zdaleč ni zadovoljivo. Umik CEPF-a bi pomenil še manj možnosti za financiranje prepotrebni naravovarstvenih aktivnosti ter manj možnosti za okrepitev nevladnega sektorja. Ena najbolj presenetljivih ugotovitev študije je, da je CEPF na Balkanu eden najpomembnejših virov financiranja projektov, ki jih izvajajo nevladne organizacije. S 40 % deležem je kar dvakrat pomembnejši pri financiranju nevladnega sektorja kot drugo uvrščena EU.

PRIHODNJE VARSTVO BIOTSKE PESTOSTI

Glavni zaključki so bili predstavljeni na srečanju, ki ga je 8. decembra 2015 v Postojni organiziral DOPPS v sodelovanju z organizacijama BirdLife International ter CEPF. Srečanja so se udeležili predstavniki ministrstev za okolje in prostorsko planiranje z Balkana, Evropske skupnosti, Programa Združenih narodov za razvoj (UNDP), Društva za mednarodno sodelovanje (GIZ), Sveta za regionalno sodelovanje, BirdLife International, Svetovnega sklada za naravo (WWF), Svetovne zveze za varstvo narave (IUCN) in predstavniki štirih balkanskih držav, ki so sodelovali pri pripravi končnega dokumenta.

Vsi udeleženi so se strinjali, da gre, ko govorimo o izgubi biotske raznovrstnosti, za temo, ki je v modernem času največji planetarni problem, po drugi strani pa je deležna najmanj sistemske podpore v smislu financ in politične pozornosti. Visoki uradniki pristojnih državnih institucij za varstvo narave z Balkana so enoglasno podprli načrtovano nadaljnje prizadevanje CEPF-a k podpori civilne družbe v sektorju varstva narave. Trudili se bodo

Morda bo prizadevanje za varstvo narave na Balkanu le ustavilo graditev kakšne od načrtovanih 1.650 hidrocentral, preprečilo kakšnemu objestnemu divjemu lovcu izstreliti strel v jato izmučenih selečih se prepelic, onemogočilo zgraditi kakšen dodaten kvadratni meter prestižnega naselja na vse tesnejših sredozemskih obalah ...

za tesnejše medsebojno sodelovanje in bolj sistematično reševati akutne probleme varstva narave. V DOPPS-u in BirdLife-u se bomo potrudili, da se zaveže »Postojnskega sporazuma« v bližnji prihodnosti ne bodo topile s hitrostjo topljenja arktičnega ledu.

LUČ NA KONCU PREDORA ZA NARAVO NA BALKANU

Prva, a nikakor ne najmanj pomembna zmaga na tej neskončni poti je bila dosežena na sestanku sveta donatorjev CEPF-a v Bruslju 22. januarja letos. Predstavniki donatorjev, ki polnijo malho CEPF-a so se zedinili, da je treba vlaganja CEPF-a v Sredozemskem bazenu nadaljevati tudi po letu 2016.

Kako dolgo, s kolikšnimi sredstvi, z BirdLife International ter DOPPS-om ali brez njiju? To bo pokazala prihodnost! Vsekakor pa se varstvu narave na Balkanu obeta vsaj luč na koncu predora.]

V Albaniji je leta 2015 gneznilo le še okoli 10 parov egipčevskih jastrebov (*Neophron percnopterus*). Ogrožajo jih zastrupljanje, pomanjkanje hrane in preganjanje.

foto: **Borut Rubinič**

ŽABOHOD

// Katja Pobjlšaj

Prostovoljci pri delu. Ocenjujemo, da v Sloveniji vsako leto več sto prostovoljcev sodeluje pri akcijah reševanja in prenašanja dvoživk čez problematične odseke cest.

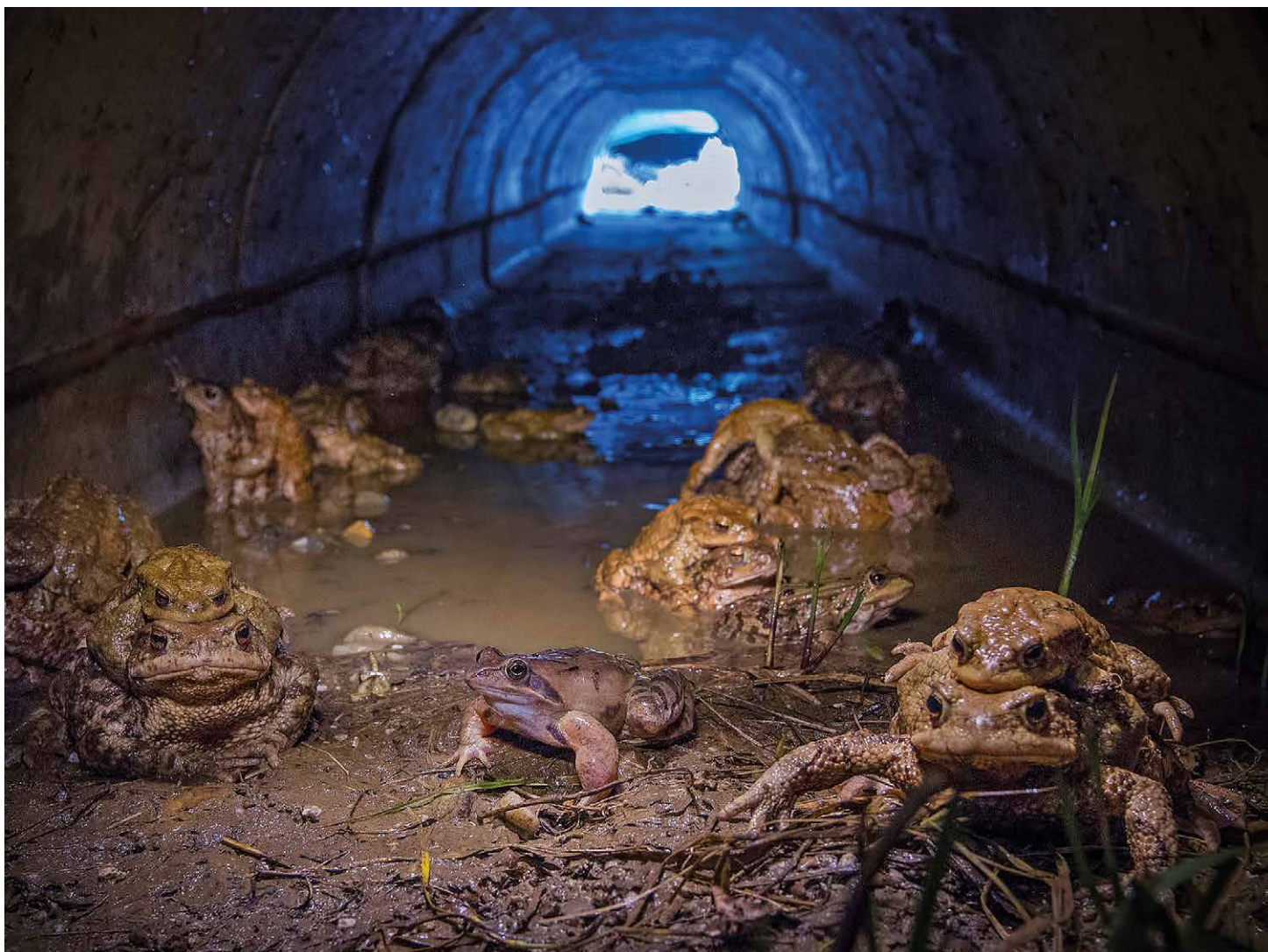
foto: **Matej Vranič**

V Sloveniji je trenutno registriranih več kot 1.500 črnih točk za dvoživke.

Na sliki so povožene navadne krastače (Bufo bufo) na cesti v vasi Ropoča na Goričkem.

foto: **Matej Vranič**

Pa je spet tu ... pomlad, namreč. Letos je bila zima mila, z rekordno visokimi temperaturami. Kljub temu, da smo bili konec februarja še v koledarski zimi, so se že pojavili prvi znanilci pomladi. Deževje in visoke temperature so prebudile prve dvoživke, ki so bile na Primorskem opažene že januarja. Podobne razmere po vsej Evropi so razlog, da so se v letošnjem letu pomladanske selitve dvoživk pričele najmanj mesec dni prej kot običajno.

Selitve dvoživk k mrestiščem potekajo po ustaljenih selitvenih poteh, kjer pa ceste te poti sekajo, lahko prihaja do množičnih pomorov dvoživk, pri čemer na najbolj izpostavljenih odsekih pod kolesi konča več tisoč teh živali v eni sami sezoni.

S pomladjo je zopet prišel čas, ko se na slovenskih cestah zdaj že tradicionalno pričnejo opravljati številne aktivnosti za varstvo dvoživk. Te akcije večinoma organizirajo različna društva ali upravljavci zavarovanih območij, podpirajo jih lahko lokalne skupnosti (občine), ali pa so zavzeti posamezniki pri reševanju dvoživk osamljeni. Vsekakor pa nobene od teh akcij ne bi bilo mogoče uresničiti brez pomoči številnih prostovoljcev.

Na Svetovni dan varstva živali (4. oktober 2014) smo v Herpetološkem društvu - Societas herpetologica slovenica imeli prvi posvet o pobudah in akcijah reševanja dvoživk na cestah – Žabohod, kjer smo se zbrali strokovnjaki in prostovoljci, vključeni v akcije prenašanje dvoživk po Sloveniji, in druga zainteresirana javnost. Osnovni namen je bil vzpostavitev sodelovanja med skupinami prostovoljcev in ugotavljanja dobrih praks ter pomanjkljivosti v Republiki Sloveniji.

Predstavitve in zaključke posveta si lahko ogledate na <https://sites.google.com/site/zabohodposvet/home>.

Najpomembnejši zaključki posveta Žabohod so strnjeni v izjavi »Pozor! Žabe na cesti!« in so bili poslani pristojnim inštitucijam. Na kratko je izjava povzeta v nadaljevanju:

- Poziv k ureditvi sistemskih rešitev v Republiki Sloveniji, še posebej k medresorskem usklajevanju med Ministrstvom za infrastrukturo in Ministrstvom za okolje in prostor, ter k določitvi pristojnosti njihovih podrejenih služb za izvajanje ukrepov.

V Sloveniji imamo na nekaj cestah postavljene podhode, ki pa so lahko učinkoviti le skupaj s postavljenimi stalnimi ali začasnimi varovalnimi ograjami. Ob Ledavskem jezeru sodelavci Javnega zavoda Krajinski park Goričko vsako leto postavijočasne ograje, ki dvoživke usmerjajo v podhode.

foto: **Matej Vrnič**

Mrestišča so končni cilj vseh pomladanskih selitev dvoživk. Le tiste, ki jim je na poti uspelo premagati številne ovire in nevarnosti, se bodo parile in iz mrestov se bo izlegel nov rod.

foto: **Matej Vranič**

- Na najbolj problematičnih odsekih cest je nujna postavitev trajnih varovalnih ograj in podhodov, pri rekonstrukcijah cest pa naj se v projekt vključijo tudi ukrepi varstva dvoživk.
- Pristojne državne in lokalne inštitucije bi morale aktivno sodelovati in pomagati lokalnim pobudam za reševanje dvoživk. Možna rešitev je postavitev začasnih ograj na odsekih, kjer že potekajo prostovoljne akcije v dogovoru s prostovoljci. Podobna praksa je poznana iz več evropskih držav, kjer na javnih cestah pristojne inštitucije prostovoljcem zagotovijočasne ograje, potreben material ter ponudijo logistično in strokovno podporo pri uresničevanju akcij.
- Nujna je vzpostavitev javno dostopnega portala s črnimi točkami za dvoživke in izvedenimi omilitvenimi ukrepi. Tak portal bi bil namenjen vsem deležnikom, tako upravljavcem cest kot tudi prostovoljcem, ki izvajajo akcije prenašanja dvoživk. Trenutno je v Sloveniji registriranih več kot 1.500 črnih točk, vendar ti podatki niso javno dostopni vsem zainteresiranim deležnikom.

Za zaključek pa še povabilo k sodelovanju. Če vas zanimajo dvoživke, bi radi izvedeli kaj več o njihovih selitvah, poznate kakšno črno točko ali želite v svojem kraju organizirati pomoč dvoživkam pri selitvi, lahko pokličete Herpetološko društvo na **Žabofon 040 721 794** in po najboljših močeh vam bomo pomagali.

V letošnjem letu Herpetološko društvo organizira več varstvenih akcij za dvoživke. V Ljubljani na Večni poti tovrstna akcija poteka že od leta 2008 (<http://dvozivke.blogspot.si/>), na Ljubljanskem barju pa v sodelovanju z JZ Krajinski park Ljubljansko barje že drugo leto. V Pomurju je teh akcij več, na primer na cestah v Petanjcih (kontakt Špela Gorički, 051 323 411) in v Borecih. Pobudnik nekaterih akcij v severovzhodnem delu Slovenije je tudi Pomurska sekcija DOPPS-a. Informacije o številnih drugih akcijah so na voljo na spletni strani društva Žverca - Pomagajmo žabicam (<http://www.pomagajmo-zabicom.si/>).

ZAKAJ SE PTICE SELIVKE ŠE NISO VRNILE?

// Barbara Vidmar

V sneg ujeta« travniška cipa (*Anthus pratensis*) – nenadne vremenske razmere lahko začasno prekinejo selitev, zato ptice lahko na gnezdišča prispejo kasneje.

foto: Alen Ploj

Poglavitni razlog, da selivke kakšno leto spomladi »zamujejo« z vrnitvijo na gnezdišča, je vreme. Ptice ne vedo, kakšne vremenske razmere jih čakajo na poti, zato se jim morajo v največji možni meri prilagoditi. Pri tem nekatere počakajo na ugodno vreme, preden se odpravijo na selitev, spet druge gredo na pot kljub temu, da vreme morda ni najboljšo ugodno, so pa tudi takšne, ki svojo selitveno pot zaradi slabega vremena opravijo v krajših etapah, čeprav so sposobne daljšega neprekinjenega letenja.

Naj bodo to toplota, mraz, dež, suša, sneg, megla, veter ali kaj drugega, vsak od teh dejavnikov igra veliko vlogo pri selitvi ptic: Smer vetra lahko določa, kako hitro bodo napredovale, daljše obdobje oblačnega vremena lahko zastre zvezde, s pomočjo katerih se ptice, ki se selijo tudi ponoči, orientirajo. Nenaden mraz ali celo sneg sta lahko usodna za stotine ptic, ki se prehranjujejo z žuželkami in si z njimi nabirajo zaloge maščob za nadaljevanje poti, mnoge pa celo poginejo. V takšnih neugodnih okoliščinah ptice največkrat prekinejo selitev in počakajo na boljše vremenske razmere, zaradi česar lahko na gnezdišča prispejo kasneje.

Nenadne spremembe vremena pa imajo lahko za ptice tudi usodne posledice, še posebno, če jih obilno deževje in močni vetrovi prisilijo k pristanku. Če se to zgodi nad morjem, se jih lahko na stotine

utopi, saj si skušajo poiskati zavetje in pristanejo na vodi. Včasih tudi napačno presodijo trenutne vremenske razmere, zaradi česar potem uberejo drugo pot. Kljub temu, da letijo v »napačno« smer, pa jim lahko prav tak ovinek reši življenje in morda zato »zamujejo« z vrnitvijo v naše kraje.

DANES MOKRIŠČE, JUTRI PARKIRIŠČE

Uspešna selitev ptic je odvisna tudi od počivališč na njihovih poteh. Le malo je takih, ki svojo selitveno pot opravijo v enem delu. Večina se na njej ustavi, lahko tudi večkrat, in si svoje zaloge maščob obnovi na krajih z obilo primerne hrane. Potovalna hitrost ptic selivk je odvisna tudi od hrane na teh počivališčih in časa, v katerem lahko nadomestijo izgubljene zaloge maščob. Manj hrane torej pomeni počasnejše napredovanje. Tudi nenadna izginitve njihovih počivališč na utečeni poti lahko upočasnijo selitev, pa naj bodo to mokrišča, gozdovi, travniki ali kaj drugega, za kar je največkrat kriv prav človek. Ptice si morajo zaradi tega poiskati novo počivališče, kjer se bodo nahranile in se spočile pred nadaljevanjem poti, kar lahko ponovno pomeni ovinek na njihovi običajni poti.

SELIVKE BODO TUDI TOKRAT PRIŠLE

Naj vas torej ne skrbi, če ptic selivk še ni na spregled ob času, ko smo vajeni. Slej ko prej nas bodo razveselile vsako pomlad. Ne glede na to, da je selitev ptic eden izmed najbolj veličastnih fenomenov narave, je tudi eden izmed najbolj nevarnih. Ne pozabimo pa, da lahko tudi mi naredimo nekaj, da bo selitev ptic potekala čim bolj nemoteno – ohranjamo počivališča ptic.

Na vrnitev ptic iz prezimovališč vplivajo vremenske razmere, razpoložljivost hrane na počivališčih, ...

RDEČEGRLA CIPA

(*Anthus cervinus*)

// Dejan Bordjan

V vsem pejzažu barvitenga perja afriških ptic je moja pozornost pritegnila majhna ptica, ki se je tiho prehranjevala na blatnih tleh obale jezera Ziway. V primerjavi z vso »mavrico«, ki je opazovano ptico obdajala, je bila kot brezbarvni pritlikavec. Mogoče je bilo ravno to tisto, kar je pritegnilo mojo pozornost.

Ob črnih in belih vzdolžnih progah na hrbtu, ima samec **RDEČEGRLE CIPE** (*Anthus cervinus*) v času gnezditve na obrazu, vratu in prsih rožnato rdečo barvo, ki je pri samicah nežnejša.

ilustracija: Jan Hošek

Ta ptica vsekakor ni sodila v afriški okvir. In res ni. Bila je gnezdilka skrajnega severa kontinentalne Evrope, ki se v savano prihaja gret zaradi zimske teme v zmrznjeni tundri. To je ena redkih vrst, ki sem jo videl na prezimovališču (Etiopija), gnezdišču (sever Norveške) ter med spomladansko in jesensko selitvijo (v Sloveniji).

NEZDILKA ODPRTE TUNDRE

Rdečegrle cipa je ena od devetih vrst cip, ki gnezdi v Evropi, in od vseh gnezdi najbolj severno.

Najdemo jo vse do obal Arktičnega oceana. Gnezdi v odprti tundri in vrbovih barjih od severnih delov Skandinavije pa vse do Kamčatke in Čukotke na skrajnem vzhodu Azije. V majhnem številu gnezdi tudi na zahodnih obalah Aljaske. Gnezdo si splete iz trav in šašev v zavetju kopuske. Sam sem jo opazoval na obalah in v tundri severne Norveške. Ni številčna, zato se je treba malo potruditi, da jo opazimo med pogostimi travniškimi cipami (*A. pratensis*). Sreča je v tem, da so tu ptice precej manj plašne kot pri nas, kar omogoča, da si lahko vsako cipo podrobno ogledamo. Tako kot za mnoge obiskovalce skrajnega severa Evrope je bilo tudi

zame opazovanje rdečegrlih cip nekaj posebnega. Je ravno dovolj pogosta, da ne obupaš, in ravno dovolj redka, da si vsakega opazovanja še posebej vesel.

DVE LOČENI PREZIMOVALIŠČI NA JUGU

V jeseni se celotna populacija rdečegrle cipe premakne proti jugu. Ima dvoje ločenih (disjunktih) prezimovališč. Eno je v jugovzhodni Aziji – med osrednjo Kitajsko, Bangladešem, Filipini in ekvatorjem, drugo v Afriki med Saharo in ekvatorjem. V tem delu jih nekaj prezimuje raztreseno v Sredozemlju, ob Nilu, v Iraku in oazah Sahare. Pod ekvatorjem redno prezimuje samo v vzhodni Afriki do severne Tanzanije. Sam sem jo, kot že omenjeno, opazoval na drugem območju, in sicer v Etiopiji, kjer je iskanje rdečegrlih cip še posebej velik izziv, saj njeno preprosto oglašanje zlahka preslišimo v zvočnem kulisju hrupnejših oglašanj.

NAJBOLJ BARVITA CIPA V EVROPI

V Sloveniji rdečegrļa cipa ni prav pogosto opažena vrsta. V zadnjih 45 letih je bilo vsega skupaj manj kot sto opazovanj, kar pa ne odseva njene dejanske številčnosti pri nas. Od daleč je zelo »cipasta«: rjavkasta, s črnimi in belimi progami po hrbtu ter črnimi pikami na svetlih prsih in bokih. Z večje razdalje jo je tudi sicer zelo težko ločiti od drugih cip. Še v največjo pomoč nam je njen visoki »psiii«, ki je še najbolj podoben oglašanju plašice (*Remiz pendulinus*). Prav značilno in zapomnljivo oglašanje pa je razlog, da je v zadnjih nekaj letih občutno več opazovanj vrste kot v preteklosti, v zadnjih dveh letih jih je bilo namreč vsaj dvajset. V Evropi ji po obarvanosti med cipami ni para. Ob črnih in belih vzdolžnih progah na hrbtu, ima na obrazu, vratu in prsih rožnato rdečo barvo.

OČI »NA PECLJE« MED 20. APRILOM IN 7. MAJEM

Rdečegrļa cipa se pri nas pojavlja med spomladansko in jesensko selitvijo, pri čemer je večje število opazovanj spomladi, ko se pojavlja tudi več osebkov hkrati. Prednjačita opazovanji 12 in 20 osebkov iz leta 1975, v zadnjih nekaj letih pa so se števila gibala med štiri do šest osebkov. Podatki jesenskih opazovanj beležijo en do dva osebkov hkrati, z izjemo opazovanja jeseni leta 1978, ko jih je bilo kar sedem. V obeh obdobjih selitve lahko rdečegrļa cipe opazujemo le kratko obdobje. Spomladi, če odštujemo nekaj zgodnjih opazovanj, je glavnina opazovanj (80 %) med 20. aprilom in 7. majem, torej le dobra dva tedna. Podobno velja za jesen, ko je prav tako slabih 80 % opazovanj med 3. in 18. oktobrom, spet v samo dobrih dveh tednih. Sicer lahko prve rdečegrļa cipe na jesenski selitvi opazujemo že v začetku septembra. Po 18. oktobru je zabeleženo eno samo opazovanje, in sicer 27. oktobra.

Kje bi jo lahko opazovali pri nas? Največ opazovanj je bilo sicer zbranih na ornitološko najbolj atraktivnih območjih, kot so Sečoveljske soline, Cerkniško jezero, Ljubljansko barje in zadrževalnik Medvedce. Preostala opazovanja pa so raztresena po Sloveniji. Opazovali ali slišali so jo na mokriščih, vlažnih travnikih, ob jezerih in celo na območjih industrijskih obratov. Kadar je bila opažena na tleh, je bila vedno na odprtih območjih.

Če se želite pri nas srečati z našo najbolj pisano in skrivnostno cipo, si predvajajte njen posnetek oglašanja in v času prvomajskih praznikov obiščite katero od naših bolje ohranjenih mokrišč. Predlagam, da izkoristite kakšno vremensko fronto, ki bo prisilila ptice, da pristanejo na tleh, kjer so bolj opazne. Pa še namig – pogosto je v družbi selečih se cip in pastiric.

Gnezdišče rdečegrļa cipe na Norveškem je mešanica vlažne tundre in vrbovih barj. Pri nas se rdečegrļa cipe zadržujejo v odprtih okoljih, pogosto na golih površinah.

foto: Dejan Bordijan

RDEČEGRĻA CIPA
(*Anthus cervinus*) v Evropi po obarvanosti prekaša druge cipe. Njeno značilno in zapomnljivo oglašanje pa je razlog, da je bila v zadnjih nekaj letih občutno večkrat opazovana kot v preteklosti.
foto: Dejan Bordijan

ALI SO ZARADI GLOBALNEGA SEGREVANJA PTICE DANEŠ MANJŠE KOT NEKOČ?

// Anja Remškar

Rumenemu medosesu (*Lichenostomus flavescens*), eni izmed preučevanih avstralskih vrst, je telesna velikost v določenem času očitno upadla, kar nakazuje na posledice globalnega segrevanja. foto: **Jon Irvine**

Povprečna temperatura Zemljinega ozračja in oceanov zaradi človeških vplivov narašča. Posledice so vedno bolj opazne; večja se število naravnih katastrof, dogajajo se spremembe v količini padavin, viša se morska gladina, širijo puščave, talijo ledeniki itd. Ob tem se poraja vprašanje, kakšen vpliv bo imelo globalno segrevanje na živa bitja. Zaradi globalnega segrevanja znanstveniki med drugim predvidevajo spremembe v velikosti živalskih teles, saj je pri toplokrvnih živalih močno vezana na ohranjanje stalne telesne temperature (termoregulacijo). Manjše živali imajo glede na svojo velikost večjo površino telesa za oddajanje toplote, zato so osebkii toplih podnebnij praviloma manjši kot njihovi sorodniki, ki živijo v hladnem podnebnju. Zaradi segrevanja ozračja bi se telesa toplokrvnih živali lahko manjšala iz generacije v generacijo. Avstralski znanstveniki so se zato lotili raziskave, s katero so želeli preveriti, ali pri ptičih pevcih (Paserriformes) zaradi omenjenega vzroka obstaja trend postopnega zmanjševanja teles.

KAKO SO TO LAHKO UGOTOVILI

Da bi preverili, ali se ta pojav pri pticah že uresničuje, so premerili 24 vrst pevcev iz muzejskih zbirk na območju Avstralije in Tasmanije. V raziskavo so

bili za vsako vrsto vključeni osebki različnih populacij. Populacije so se razlikovale glede na klimo (zmerna, topla), nadmorsko višino, geografsko območje, oddaljenost od morja ter čas vzorčenja. Za oceno velikosti so merili peruti, ker je njihova dolžina pri pevcih sorazmerna z velikostjo telesa. Skupno so pregledali več kot 2.000 primerkov in jih primerjali med seboj.

SPOZNANJA O VPLIVU GLOBALNEGA SEGREVANJA

Velikost se je v zadnjih 50 letih spremenila pri več kot polovici vrst ptic od 24 preučevanih. Pri devetih vrstah je telesna velikost bolj ali manj zmereno upadala, pri petih naraščala, pri dveh nihala, pri osmih pa ni bilo sprememb. Pri vrstah, pri katerih je prišlo do velikostnih sprememb, je bilo torej bolj pogosto, da so se telesa zmanjševala kot pa povečevala, vendar rezultati kažejo, da trenda zmanjševanja teles ne moremo posploševati. Vrste in populacije se različno odzivajo na spremembe v okolju. Spreminjanje velikosti teles je odvisno od širokega spektra klimatskih razmer, tudi od značilnosti posameznih let in lokalnih območij. Poleg naraščanja temperature na velikost vplivajo tudi temperaturni ekstremi, količina padavin in dostopnost virov. Nekatere vrste so bile zelo mobilne,

IZ ZBIRK
PRIRODOSLOVNEGA
MUZEJA SLOVENIJE

foto: Ciril Milnar Cfc

Južna postovka

// Al Vrezec in Urška Kačar

zato njihova telesa morda niti niso odsevala razmer kraja vzorčenja.

Pod vplivom globalnih sprememb se spreminjajo razporeditve vrst ter naravni cikli rastlin in živali, prav tako njihova podoba. Sposobnost prilagajanja je ključna lastnost, ki življenju omogoča nadaljnji obstoj ob stalno spreminjajočih se okoljskih dejavnikih. Vse danes živeče vrste bodo vsekakor izpostavljene naravni selekciji in preživele bodo le tiste, ki se bodo spremembam prilagodile. Zmanjševanje teles avstralskih ptičev pevcev kot odgovor na višanje temperatur je najverjetnejši scenarij, nikakor pa trenda ne moremo posploševati na vse vrste ptic, saj je prilagajanje okolju kompleksen pojav, ki ni vezan zgolj na en okoljski dejavnik.

Še v 50-ih letih 20. stoletja je bila južna postovka (*Falco naumanni*) v Sloveniji številčna gnezdilka, ki je v kolonijah gnezдила po cerkvenih zvonikih, skednjih in drugih stavbah. Prekomerna uporaba sredstev za zatiranje žuželk, ki sicer sestavljajo njen večinski delež prehrane, je v drugi polovici 20. stoletja močno zdesetkala gnezdeče populacije v Sloveniji in tudi drugod po Evropi. Leta 1990 je pri nas gnezdilko okoli 10 parov, leta 1992 le še pet, leta 1993 pa samo še dva, in sicer v vasi Zaklanec pri Horjulu. V tem letu je pri nas zadnjikrat uspešno gnezдила. Neizvaljena jajca so ostala zadnji dokaz o gnezditvi južne postovke v Sloveniji. Iz zapuščenega gnezda v Zaklancu pri Horjulu jih je v tem letu shranil ornitolog Dare Šere, ki je spremljal zadnje pare v Sloveniji. Danes so zadnja jajca slovenskih južnih postovk pod inventarno številko 3926 shranjena v ornitološki zbirki Prirodoslovnega muzeja Slovenije. Vrsta se je v horjulsko gnezdišče vrnila še leta 1994, a gnezdenja takrat ni več uspešno končala. Od takrat je vsakih nekaj let kakšna južna postovka pri nas opažena le še kot redka gostja.

POVABILO NA RAZSTAVO V PRIRODOSLOVNI MUZEJ SLOVENIJE

Dragoceni primerki jajc poslednjih slovenskih južnih postovk so trenutno kot priča te nekdanje vrste na ogled na razstavi »Živa narava Ljubljanskega barja: nestalnost na robu urbanega« v Prirodoslovnem muzeju Slovenije. V nekaj tisočletjih, ki ločijo mostiščarsko jezero od današnjega časa, se je živa narava Ljubljanskega barja zelo spremenila. Ostanke preteklega in izginulega življenja so ohranjeni v jezerskih usedlinah, v razmeroma maloštevilnih zapisih in v zbirkah Prirodoslovnega muzeja Slovenije. Razstava bo na ogled do 15. maja 2016 v Prirodoslovnem muzeju Slovenije.

VIRI:

GARDNER, J.L., PETERS, A. (2014): Temporal patterns of avian body size reflect linear size responses to broad scale environmental change over the last 50 years. - *Journal of Avian Biology* 45: 529-535.

VODA, MAGNET ZA PTICE

Vse ptice dnevno potrebujejo vodo, zato je voda močan magnet, s katerim jih lahko privabimo pred fotografski objektiv. Najbolj učinkovito je, če jih pričakamo nekje na robu edine ali zadnje luže v pokrajini. Dobro skriti se bomo na blizu srečali z vrstami, za katere si nismo niti mislili, da se smukajo okoli nas. Presenetile nas bodo različne tehnike pitja, ki jih uporabljajo, in prav zabavali se bomo, ko jih bomo opazovali med kopanjem.

Taščica (*Erithacus rubecula*), plavček (*Cyanistes caeruleus*) in grilček (*Serinus serinus*) so fotografirani ob umetno skopani luži na otoku Pagu, v različnih sezonah.

DAVORIN TOME

IZOBRAZBA: biolog // ZAPOSLOSTEVI: Nacionalni inštitut za biologijo
O FOTOGRAFIRANJU: Fotografirati sem začel, ko je svetlobo v fotografskem aparatu zbirala še filmska emulzija in ko o digitalni fotografiji niso fantazirali niti avtorji najboljših ZF knjig.

Na sliki levo: »Umetnik in njegova muza« (foto: Nikolaj Pečenko)

*Fotografiram vse, kar je narava – in ko
človek malo bolje pomisli, je to marsikaj!*

KONRAD LORENZ

ŽIVALI SO SPREGOVORILE

// Kazimir Tarman

Veliki etolog, Konrad Lorenz, kot „mati“ med tremi mladimi domačimi gosmi – udomačeni obliki sive gosi (*Anser anser*), pri katerih je raziskoval vlogo instinktov.

KONRAD LORENZ

Rojstvo: 7. november 1903
(Dunaj, Avstrija)

Smrt: 27. februar 1989
(Dunaj, Avstrija)

Starši: Emma Lecher, Adolf Lorenz

Izobraževanje: Univerza Columbia, Univerza na Dunaju

Nagrade: Nobelova nagrada za fiziologijo ali medicino (1973), Cino del duca

Le nekaj semen (pravilno trosov) praproti v škorenj za kresno noč in razumel boš govorico konjev, krav, ovc, koz, so verovali naši davni predniki. Seveda ta vera ni iz trte zvita, ampak slutnja, da je hrzanje konj, mukanje krav, beketanje ovc in meketanje koz njihova govorica. Radovednost o sporazumevanju živali je prastara. Ljudje se sporazumevamo z govorjeno besedo. Živali ne govorijo, a znajo povedati svoje želje, izraziti počutje z oglašanjem. To je tuljenje volkov, rjojenje levov, petje ptic, čirikanje murnov in cvrčanje kobilic. Sporazumevanje je tudi smeh, jok, so grimase, kazanje zob, ježenje dlake, telesna drža, gibanje, znojenje in vonj. Gorila se trka s pestmi po prsih, detel s kljunom „bobna“ po deblu. Nabor možnosti je velik in raznolik.

Opazovanje vedenja živali je bilo nekoč del prirodopisa. S sistematičnim urejevanjem opazovanj, fiziološko razlago njihove osnove in biološkega pomena, razvoja od mladosti do starosti in njihovo evolucijo je dalo novo vejo biologije – etologijo (*ethos* je grško navada, *logos* veda). V Velikem slovarju tujk je etologija opredeljena kot področje biologije, ki preučuje vedenje živali. Sodobni utemeljitelji etologije so zoologa in ornitologa Konrad Lorenz in Nikolaas Tinbergen, prvi Avstrijec in drugi Nizozemec, ter avstrijski zoolog Karl von Frisch, znan po odkritju, da čebele vidijo barve in s plesom povedo drugim čebelam, kje je dobra paša.

Trije možje, ki so za svoje delo prejeli leta 1973 Nobelovo nagrado za fiziologijo in medicino. Njihov prispevek je poudarjen v obrazložitvi »za raziskave socialnega vedenja živali, posebej čebeljega plesa in kako se mlade ptice navežejo na svojo mater«.

ŠTUDIJ IN ZAČETKI RAZISKOVANJA VEDENJA

Konrad Lorenz (1903–1989) je po očetovi želji študiral medicino na Dunaju in leta 1928 doktoriral. Kot asistent se je zaposlil na Inštitutu za anatomijo pri odličnem primerjalnem anatomu Ferdinandu Hochstetterju. Vpisal je še študij zoologije in leta 1933 dosegel drugi doktorat. Hkrati je sodeloval v psihološkem seminarju prof. Karla Bühlerja, ki je z veseljem sprejel njegovo zamisel o uporabi primerjalne metode v preučevanju vedenja – zamisel, ki ga je vodila v vseh raziskavah. Doma v Altenbergu je gojil različne vrste ptic, še posebej mu je bila ljuba kavka (*Coloeus monedula*). V delih znanega ornitologa Oskarja Heinrotha je prepoznal avtorjevo znanje o vedenju ptic: »Njegova klasična razprava o plovcih me je opogumila, da sem izbral primerjalni študij vedenja živali za svoj življenjski cilj,« je zapisal. Delo je usmeril v raziskave vloge instinktov v vedenju živali, posebej pri sivi gosi (*Anser anser*) in kavki. Pri goseh je raziskoval delovanje in razvoj „vtisnjenja“ (imprintinga) med begavci in materjo. Begavcem je namreč mati prvi

veliki in gibajoči se predmet. Naravno je to mati gos. Nanjo se navežejo in ji sledijo. Če je bil prvi vtis, stik ob izleganju, z Lorenzem, so ga sprejeli za „mater“ in racali za njim na kopnem in plavali v vodi. „Vtisnjenje“ je postalo predmet njegovih raziskovanj. Čeprav je bilo to že znano poprej, je Lorenz znanstveno opisal „vtisnjenje“ kot instinktivno čustveno zvezo. Zanimiv primer opisuje iz dunajskega živalskega vrta. Po neurju, ki je uničilo pavje leglo, so preživelega mladiča preselili na toplo k želvi velikanki. Samček je odrasel in želva je postala njegova „družica“. Po pavje se ji je razkazoval in dvoril. Do ponujene pavje samice je bil slep in gluhi.

PRIJATELJEVANJE S TINBERGNOM

Na simpoziju „Instinctus“ v Leidnu (1936) na Nizozemskem je srečal raziskovalca Nikolaasa Tinbergna. Njun znanstveni pogled na pojave vedenja živali je bil podoben. Vnelo se je prijateljstvo. Pri Tinbergnu je Konrad razpoznal boljše analitično razmišljanje in sposobnost opravljanja preprostih, a nazornih poskusov v naravi, s katerimi spoznamo vlogo notranjih in zunanjih dražljajev pri nadzorovanju določenega vedenjskega pojava. Poleti 1937 sta skupaj na posestvu v Altenbergu delala poskuse „kotaljenja jajc“ pri sivi gosi. Izkoristila sta vedenje, ko valeča samica z iztegovanjem vratu in s kljunom prikotali odkotaljeno jajce nazaj v gnezdo. Medtem ko je samica zapustila gnezdo, sta postavila ob gnezdo pravo jajce in mnogo večji lesen ponaredek jajca. Samica je izbrala slednjega in ga kotalila v gnezdo. S poskusi sta dognala, da siva gos daje prednost pegasto obarvanemu jajcu pred belim, kroglastemu pred oglatim in večjemu pred manjšim.

Njuna gos je bila križanka sive in domače gosi, njeno socialno in spolno vedenje pa nekoliko drugačno od sive gosi. Prekomeren gon po hranjenju in parjenju ter usihanje socialnih instinktov je Lorenz pripisal udomačitvi. Spoznanje je pove-

zal s podobnimi pojavi v sodobni človeški družbi. Menil je, da tudi križanja med človeškimi rasami vodijo v izroditev. S temi nazori je po aneksiji Avstrije k nemškemu Rajhu zapadel v še hujšo zmoto in vstopil v nacistično stranko. Njegovi pogledi so ustrezali nacistični evgeniki, težnji po čisti „arijski“ rasi. Zablodo je pozneje priznal in obžaloval vse življenje. Zapisal je: »Sprejel sem najslabšo nacistično terminologijo.«

DOGAJANJA MED VOJNO

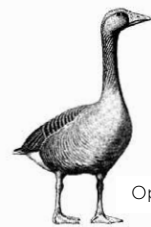
Vojna je prekinila odnose med prijateljema, saj sta se znašla na nasprotnih straneh. Ko so nacisti zaprli Tinbergna, ga je Lorenz hotel rešiti, a ga je ta zavrnil. Lorenz je leta 1944 prišel v sovjetsko ujetništvo in tam deloval kot zdravnik v taborišču nemških ujetnikov. Pisal je celo knjigo in ob tem mu je družbo delala kavka. Ob vrnitvi domov (1948) so mu Rusi dovolili odnesti zapiske, ker so mu verjeli, da v njih ni političnih zapisov. Z njim je šla tudi kavka. Knjiga je izšla pod naslovom *Za zrcalom*. V njej se ukvarja s starim filozofskim vprašanjem, ali nas čuti pravilno seznanjajo o našen okolju, ali nam kažejo le iluzije. Kot evolucijski biolog je menil, da nas obveščajo o preživetju in razmnoževanju. Če bi nas seznanjali napačno, bi hitro izumrli. Zato bodimo prepričani, da nam ponujajo prave informacije, saj bi sicer ne bili tu, kjer smo.

Mnogi „resni“ biologi so na opisovanja vedenjskih pojavov treh Nobelovih nagrajencev sprva gledali z viška. A osnova etoloških raziskovanj je opazovanje živalskih vedenj v naravi in vsi trije začetniki etologije so ravnali tako in novo vedo biologije trdno učvrstili.

NOBELOVA NAGRADA

Po vojni je Tinbergen (na sliki levo) sprejel Lorenzevo obžalovanje in znova sta sodelovala. Niko mu je nadel celo naziv „oče etologije“. Rezultat njunega sodelovanja je bila Nobelova nagrada. Kljub vsem priznanjem in prestižnim nagradam ga je nacistični madež spremljal vse življenje. Zaradi aktivnosti v nacistični stranki mu je univerza v Salzburgu lani posthumno odvzela celo podeljeni častni doktorat.

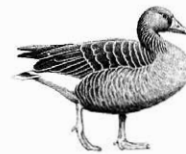
»Oče etologije« je ugotovil, da siva gos z značilno držo telesa nekaj sporoča.

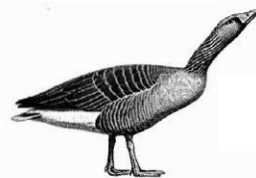
Opozorjanje

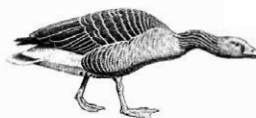
Močnejši spopad - med napadom in strahom

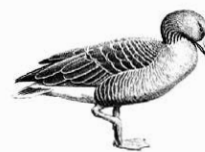
Podrejanje

Pretnja na daljavo

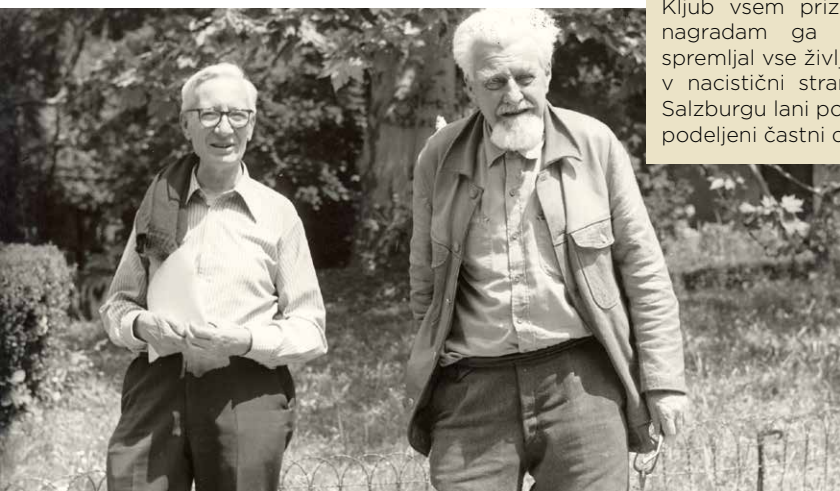

Šibkejši spopad - med napadom in strahom

Bojazljivo približevanje

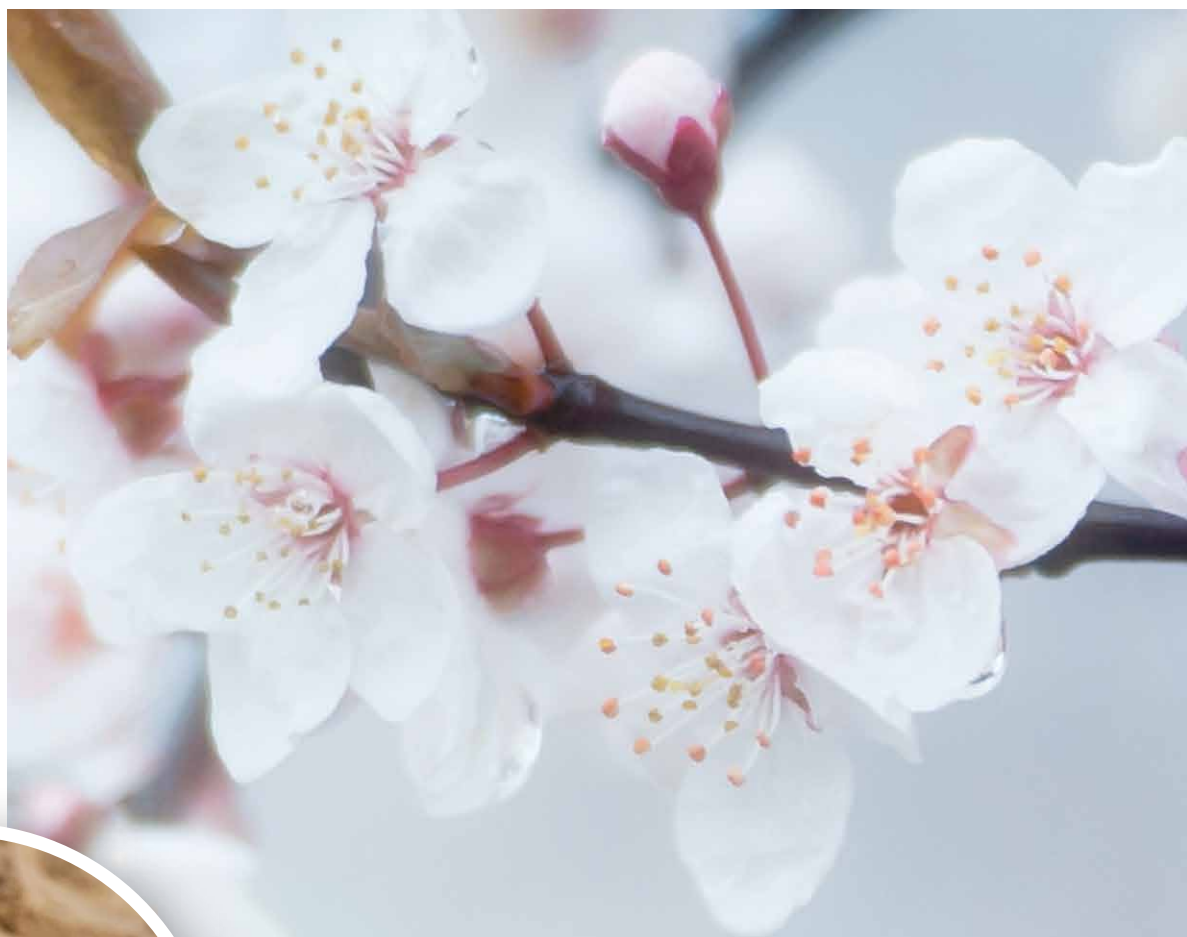
ilustracije iz knjige **Tiere und ihr Verhalten** (N. Tinbergen)

LITERATURA

- TINBERGEN, N. (1976): *Tiere und ihr Verhalten*. - Rowohlt, Hamburg.
- MALER-SIEBER, G. (1990): *Verhaltensforschung*. - Orbis Verlag, München.
- ALCOCK, J. (1989): *Animal behavior*. - Sinauer Associates, Inc., Sunderland, Massachusetts.
- HINDE, R.A. (1975): *Non-Verbal Communication*. - Cambridge University Press, London - New York - Melbourne.
- spletna stran: https://en.wikipedia.org/wiki/Konrad_Lorenz

POMLADNA OPAZOVANJA V NARAVI

V bližini doma

MESTNA LASTOVKA (*Delichon urbicum*)

Klasičen znak, da se je pričela pomlad, so lastovke, ki se ob spomladanski selitvi zadržujejo na električnih žicah. Prve mestne lastovke se k nam vrnejo že v začetku marca, večina pa nekaj tednov kasneje, ko je tudi dovolj žuželk, s katerimi se hranijo. Na gnezdiščih so prvi starejši osebk, ki brž zasedejo stara, nepoškodovana gnezda, drugi, ki prispejo kasneje, pa jih zgradijo v približno dveh tednih. Gnezdiijo v kolonijah zunaj stavb, gnezda iz ilovnatih kroglic pa pritrdijo na navpične stene pod napušči. Ta mala ptica se je privadila življenju v mestih in vaseh, v letu pa jo z lahkoto prepoznamo po beli trtici in krajšem, škarjastem repu.

besedilo: **Barbara Vidmar**, foto: **Tone Trebar**

KRVAVI MLEČNIK (*Chelidonium majus*)

Že kmalu po tem, ko sonce dobi vsaj malo moči, ob grmovju, iz razpok v škarpah in še od kod poženejo njegovi sinjezeleni, globoko deljeni listi. Globoko v tla je zasidrana njegova korenika, polna prejšnje leto shranjenih založnih snovi, ki mu omogočijo hitro rast. Maja in junija zacveti z rumenimi cvetovi, ki nas spomnijo na mak, s katerim oba sodita v družino makovk. Rastlina je zmerno strupena, a hkrati se uporablja v zdravilstvu že od antike. Saj veste, njegov rumeni sok menda preganja bradavice na rokah. Maurice Messegue, znani francoski zeliščar, v svojem delu *Narava ima vselej prav* piše, da naj bi lastovke iz odtrganega poganjka kanile kapljico mlečka v oči svojih mladičev v gnezdu, za boljši vid. Mislite, da res?

besedilo: **Metka Škornik**, foto: **Nejc Jogan**

RDEČEGLAVI KRALJIČEK (*Regulus ignicapilla*)

Ko nastopijo prvi spomladanski dnevi (okoli 21. marca), se iz svojih prezimovališč pričnejo vračati rdečeglavi kraljički. Čeprav številni pri nas prezimujejo v območjih od Kraškega roba do našega obalnega pasu, se drugje po Sloveniji s to vrsto srečamo le v času preleta ali selitve (april/september) ter seveda v času gnezdenja. Rdečeglavega kraljička se po nadočesni beli in črni črti zlahka loči od rumenoglavega kraljička (*R. regulus*), ki je nima. V tem času tudi že pojejo nekje visoko v iglastem drevju in sreča je, da se vrsti kar dobro ločita tudi po petju. Predvajajmo si prej petje ene in druge vrste, da bomo vedeli, katero ravnokar občudujemo.

besedilo: **Dare Šere**, foto: **Dejan Grohar**

Na terenu

GOZDNI PEGAVČEK (*Pararge aegeria*)

Težko bi našli bolj gozdnega dnevnega metulja od gozdnega pegavčka. S temnorjavo barvo kril in značilnim vzorcem bledorumenih lis se dobesedno zlije z barvo gozdnih tal in vegetacije, posute s svetlobnimi lisami, ki presevajo skozi krošnje dreves. Slednjim se metulji še prav posebej radi nastavljajo in ogrevajo. Odrasli letajo v dveh ali treh generacijah od marca do novembra. Najpogosteje vrsto najdemo v svetlih listnatih gozdnih in ob gozdnih poteh, kjer samci vzpostavijo svoje teritorije in jih branijo pred vrstniki. Ker je Slovenija izrazito gozdnata dežela, je tudi gozdni pegavček ena najbolj razširjenih vrst dnevnih metuljev pri nas.

besedilo in foto: **Slavko Polak**

Za terenske sladokusce

ŽALOBNA SINICA (*Poecile lugubris*)

Slovenija leži na severozahodnem robu območja razširjenosti žalobne sinice, ki je najštevilčnejša v vzhodnem Sredozemlju in Mali Aziji. Pri nas je bila opažena nekajkrat na Kraškem robu, gnezdenje pa še ni bilo potrjeno. Od podobne močvirske sinice (*Poecile palustris*) se loči po tem, da ima zelo vidno široko belo črto pod očmi in bistveno večji temen podbradek. V »obraz« je tako bolj podobna meniščku (*Periparus ater*), ki pa je manjši in ima značilno belo liso na tilniku. Oglašča se podobno kot plavček (*Cyanistes caeruleus*), značilno pa je njeno "zateglo" petje »viit, viit«, zato imejmo na sprehodih v jugozahodni Sloveniji poleg oči napeta tudi ušesa.

besedilo: **Jernej Figelj**, foto: **Dare Šere**

OBVODNI NETOPIR (*Myotis daubentonii*)

Nad vsako stoječo vodo ali mirnejšim tokom potokov in rek se prehranjujejo obvodni netopirji, ki se jim v južni Sloveniji (npr. nad rekami Reka, Rižana, Vipava, Krka) pridružijo po načinu leta podobni, vendar malo večji dolgonogi netopirji (*M. capaccinii*). Oboji letajo le kakšnih 10 centimetrov nad vodno gladino in z nje z dolgimi stopali grabijo žuželke, ki so njihova osnovna prehrana. Raziskave so pokazale, da lahko v ugodnih okoliščinah ujamejo celo majhne ribice. Zatočišča obvodnih netopirjev so navadno v duplih, če se vam nasmehne izredna sreča, pa jih boste lahko opazili v kakšni razpoki pod mostom.

besedilo in foto: **Primož Presetnik**

PROGRAM PREDAVANJ, IZLETOV IN AKCIJ DOPPS, APRIL - JULIJ 2016

Za dodatne informacije o dogodkih pokličite v pisarno društva na telefon **01/426 58 75** ali vodjo izleta oziroma delavnice. Morebitne spremembe bodo objavljene na spletni strani društva **www.ptice.si** in na FB-strani **www.facebook.com/pticeDOPPS** najkasneje na dan dogodka.

Obvezna oprema na izletih in popisih so primerna terenska oblačila in obutev, daljnogled, po želji teleskop in priročnik o pticah.

- predavanje
- izlet
- akcije / delavnice / stojnice / popisi
- lokacija
- ura
- informacije

APRIL						
PON	TOR	SRE	ČET	PET	SOB	NED
				1	2	3
4	5	6	7	8	9	10
11	12	13	14	15	16	17
18	19	20	21	22	23	24
25	26	27	28	29	30	

MAJ						
PON	TOR	SRE	ČET	PET	SOB	NED
						1
2	3	4	5	6	7	8
9	10	11	12	13	14	15
16	17	18	19	20	21	22
23	24	25	26	27	28	29
30	31					

JUNIJ						
PON	TOR	SRE	ČET	PET	SOB	NED
		1	2	3	4	5
6	7	8	9	10	11	12
13	14	15	16	17	18	19
20	21	22	23	24	25	26
27	28	29	30			

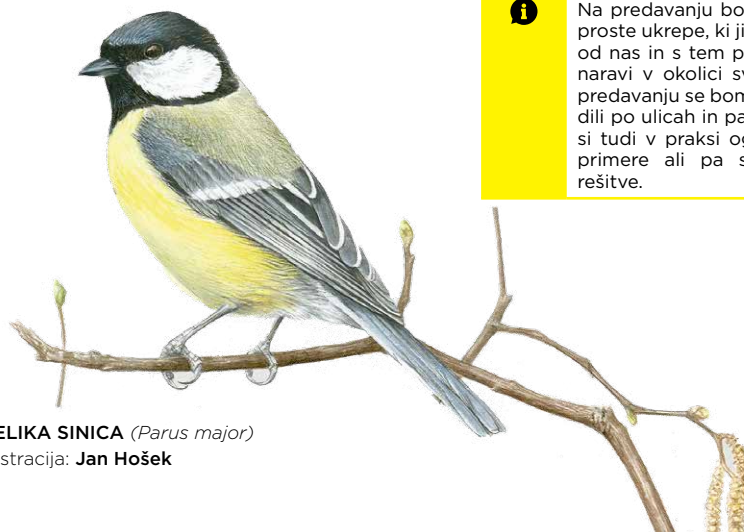
JULIJ						
PON	TOR	SRE	ČET	PET	SOB	NED
				1	2	3
4	5	6	7	8	9	10
11	12	13	14	15	16	17
18	19	20	21	22	23	24
25	26	27	28	29	30	31

TOR 10 MAJ PTICE V NASELJIH

- **Manca Velkavrh**
- **Knjižnica Prežihov Voranc**
- **ob 19.00**
- Favna in flora v mestih se močno razlikujeta od tiste zunaj mest. Kako pa je v mestih s pticami? Ali vemo, od česa je najbolj odvisna pestrost ptic v mestih? Katere vrste so v urbanih območjih pogostejše in zakaj?

TOR 7 JUN KAKO LAHKO POMAGAMO NARAVI V MESTU IN NA PODEŽELJU?

- **Tanja Šumrada**
- **Informacijska točka pred Mestno hišo v Ljubljani in sprehod po mestu**
- **spremljajte spletno stran DOPPS**
- Na predavanju bomo spoznali preproste ukrepe, ki jih lahko stori vsak od nas in s tem pomaga pticam in naravi v okolici svojega doma. Po predavanju se bomo skupaj sprehodili po ulicah in parkih Ljubljane ter si tudi v praksi ogledali konkretne primere ali pa skupaj načrtovali rešitve.

VELIKA SINICA (*Parus major*)
ilustracija: Jan Hošek

IZLETI

SRE 27 APR TRADICIONALNI IZLET NA CERKNIŠKO JEZERO

 Anže Škoberne in Tine Schein iz Notranjskega regijskega parka

 na parkirnem prostoru za vasjo Dolenje jezero

 ob 8.00

 Tradicionalni izlet na Cerknško jezero je vedno prijeten družabni dogodek in dobra priložnost za opazovanje zanimivih ptic na spomladanski selitvi.

NED 1 MAJ SPOZNAVANJE PTIC V PARKU TIVOLI

 Dare Fekonja (obvezna prijava na 041 513 440)

 na parkirnem prostoru pred kopališčem v Tivoliju

 ob 9.00

 Grmovnice in drevesa so se odela v pomladno zelenilo, zato bomo na majskem izletu skozi park še toliko bolj prisluhnili ptičjemu petju. Izlet organizira Prirodoslovni muzej Slovenije v sodelovanju z DOPPS in je še posebej primeren za družine z otroki in začetnike.

ČRNOGLAVKA
(*Sylvia atricapilla*)
foto: Shutterstock

SOB
7
MAJ

IZLET MLADINSKE SEKCIJE DOPPS NA VODNI ZADRŽEVALNIK MEDVEDCE

 Mitja Denac (prijava na mitja.denac@gmail.com ali 041 243 920 do 30. aprila 2016)

 boste izvedeli ob prijavi

 boste izvedeli ob prijavi

 Zadrževalnik je v tem času leta eno izmed območij, ki jih zaradi redkih vrst ter zanimivih gnezdičk rad obišče tudi izkušen ornitolog, izlet pa je primeren seveda tudi za neizkušene in njihove starše. Ob slabem vremenu bomo izlet prestavili.

NED
8
MAJ

PTICE POPLAVNEGA GOZDA OB REKI MURI V KROGU

 Željko Šalamun (prijave na 041 712 396)

 pri brodu v Krogu

 ob 7.00

 primerna terenska oprema in zaščita proti klopotom

 Ob stari strugi Mure skozi vrbove in hrastove gozdove bomo spoznali tipične ptice, ki gnezdiijo v rečni loki, kot so veliki detel, kobilar, črnohlavka, sinice in druge živalske in rastlinske vrste.

NED
15
MAJ

PTICE IN ORHIDEJE KULTURNE KRAJINE V HALOZAH

 Aleksander Koren in Branko Bakan (prijave in informacije na 031 802 731)

 pred barom Leska v Zg. Leskovcu

 ob 8.00 (do predvidoma 11.00), ob slabem vremenu odpade

 Spoznavali bomo ptice kulturne krajine, ki spomladi gnezdiijo na območju Halož, kot so rjavi sra-koper, vijeglavka, rumeni strnad in druge, z malo sreče pa tudi redkejšje, kot sta kobilar in čebelar. Ob tem bomo pozornost namenili tudi divjim orhidejam.

NED
15
MAJ

ORNITOLOŠKI SPREHOD PO ARBORETUMU VOLČJI POTOK

 Alenka Bradač (prijava do 13. maja na prieditve@arboretum.si)

 pri vhodu v park Arboretumu Volčji Potok (se plača vstopnino, vodenje je brezplačno)

 dobite obvestilo ob prijavi (pripisete zato številko mobilnega telefona)

 Arboretum ponuja zatočišče in hrano številnim pticam. Z dobrim sluhom in ostrim vidom bomo skupaj opazili marsikatero ptico.

PET
20
MAJ

NOČNI IZLET; SOVE NA GORIČKEM

 Robi Gjergjek (informacije na robi.gjergjek@gmail.com ali 041 947 913)

 v Sercici pri gasilskem domu

 ob 21.00

 naglavna svetilka in odsevni jopič

 Vabimo vas ob vznožje obeh najvišjih vrhov Prekmurja (Serdiški in Sotinski breg), v mozaično pokrajino Krajinskega parka Goričko, da prisluhnemo petju nočnih ptic, predvsem sov (velikega skovika, lesne sove, morda pa tudi čuka, male in velike uharice).

PET
27
MAJ

KOŠČEV IZLET NA IŠKI MOROST

 Željko Šalamun (prijave in informacije na 041 712 396 ali zeljko.salamun@dopps.si)

 na mostu čez reko Iško med Brestom in Tomišljem

 ob 20.00

 v primeru dežja škornji

 Še niste videli kosca? Nič zato, le redki ga vidijo, lahko pa na večernem izletu v Naravni rezervat Iški morost na Ljubljanskem barju slišite njegovo petje. Med sprehodom po krožni učni poti bomo prisluhnili tudi drugim vrstam ptic, ki pojejo v večernem času.

NED
29
MAJ

KRAJINSKI PARK ŠTURMOVCI - KJER SE NARAVA UPIRA ČLOVEKU

 Matjaž Premzl (prijava na 051 379 495).

 na jezu Ptujkega jezera v Markovcih

 ob 9.00

 Šturmovci so krajinski park postali že leta 1979, od takrat pa se je narava na tem območju že močno spremenila. Sprehodili se bomo po Krajinskem parku Šturmovci, prisluhnili pticam in si skupaj ogledali, kaj je danes tako drugače.

SOB
4
JUN

25. POPIS KOSCA NA CERKNIŠKEM JEZERU

 Marjeta Cvetko (informacije na 040 637 796)

 pri čebelnjaku pri Gorici

 ob 22.00 do predvidoma 3.00 zjutraj

 škornji in ročne ali naglavne svetilke

 Tudi letos se bomo srečali na Cerknškem jezeru in ko bo padla tema, bomo prešteli vse pojoče samce kosca na tem območju.

Prosimo vas, da termine še enkrat preverite v Napovedniku na naši spletni strani **www.ptice.si**, kjer so podrobneje navedene tudi vsebine predavanj, izletov in akcij.

NED
5
JUN
SPOZNAVANJE PTIC
V PARKU TIVOLI

Dare Fekonja
 (prijava na 041 513 440)

na parkirnem prostoru pred
kopališčem v Tivoliju

ob 9.00

Ptičje petje bo kmalu potihnilo, mladiči pa si že pridno utirajo pot v samostojno življenje. Pa pogledajmo, kaj se dogaja v gostem rastlinju na začetku poletja. Izlet organizira Prirodoslovni muzej Slovenije v sodelovanju z DOPPS in je še posebej primeren za družine z otroki in začetnike.

SOB-NED
10.-11.
JUN
BIOBLITZ - 24 UR
Z REKO MURO

 Informacije na 051 636 224
 - Tilen Basle in 031 340 399 -
 Gregor Domanjko

Veržej, nogometno igrišče pri
mlinu na Muri

začetek predvidoma ob 9.00

BIOBLITZ - 24 ur z reko Muro je 24 ur raziskovanja biotske pestrosti, narave in kulture ob reki Muri skupaj s številnimi strokovnjaki, ki so za vas pripravili 24 ur eksperimentalnih in ustvarjalnih delavnic, vodenih raziskovalnih sprehodov, terenskih popisov vrst, predavanj, dokumentarnih filmov in razstav v naravi za vse generacije!

NED
12
JUN
IZLET NA DRAVSKI
KOZJAK (KOBANSKO)

Darko Lorenčič
 (prijava na lorida@siol.net ali
 041 642 128)

na parkirišču pred hotelom
Črni Les - nasproti jezera
Komarnik v Lenartu

ob 7.00 do poznih
popoldanskih ur

 osebni dokument zaradi meje v
 Avstrijo, voda, hrana

Iz Kaple pri starem mejnem prehodu z Avstrijo bomo peš nadaljevali pot do svetega Pankracija, vračali pa se bomo po avstrijski strani. Hoje po razgibanem terenu v obe smeri bo približno 11 kilometrov. Od ptic lahko pričakujemo gozdne vrste in vrste odprte kulturne krajine, kot so krivokljun, krekovt, različni detli, žolne, idr.

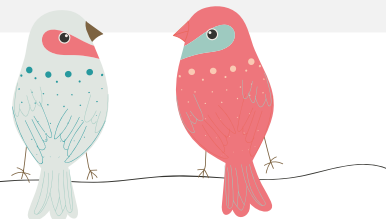
NED
19
JUN
ORNITOLOŠKI SPREHOD
PO ARBORETUMU VOLČJI
POTOK

Alenka Bradač (prijava do
 17. junija na prireditve@
 arboretum.si)

pri vходу v park Arboretumu
Volčji Potok (se plača
 vstopnino, vodenje je
 brezplačno)

dobite obvestilo ob prijavi
 (pripišite zato številko
 mobilnega telefona)

 Arboretum ponuja zatočišče
 in hrano številnim pticam. Z
 dobrim sluhom in ostrim vidom
 bomo skupaj opazili marsikatero
 ptico.

Vpišite se v e-skupino
Ljubitelji ptic

Če želite prejemati naša obvestila o društvenih dogodkih ali prispevati svoje izkušnje oziroma mnenja, povezana s pticami in naravo, če želite prebrati, kakšne dogodivščine so izkusili drugi člani društva, si ogledati njihove fotografije ipd., potem vas vabimo, da se vpišete na skupino Ljubitelji ptic, in sicer naljubitelji-ptic-subscribe@yahoogroups.com.

AKCIJE / DELAVNICE / STOJNICE / POPISI

VELIKI DETEL
 (*Dendrocopos major*)
 foto: Ivan Petrič

SOB
23
APR
STOJNICA OB
SVETOVNEM DNEVU
ZEMLJE

DOPPS

pred Mestno hišo v Ljubljani

med 9.00 in 14.00

Ob Svetovnem dnevu Zemlje bomo predstavili najpogostejše vrste ptic selivk v naseljih ter problematiko ovir, s katerimi se ptice srečujejo na svoji selitvi. Odgovarjali pa bomo tudi na vse vrste vprašanj, povezanih s ptičjimi selitvami.

ČET
19
MAJ
DRUGI SKUPINSKI POPIS
VELIKEGA ŠKURHA NA
LJUBLJANSKEM BARJU

Katarina Denac (prijava do 16.
 maja 2016 na katarina.denac@
 dopps.si)

Ljubljansko barje

popoldan

 Rezervni datum v primeru dežja
 je 20. maj 2016 (petek).

SOB
21
**»STOJNICA
»NATURA 2000«**

MAJ

DOPPS

**Jakopičevo sprehajališče v
parku Tivoli**

med 10.00 in 17.00

Leta 2013 je bil 21. maj razglašen za Dan Nature 2000, 22. maja pa mu sledi Mednarodni dan biotske pestrosti. Ob tej priložnosti bomo pripravili informativno stojnico, na kateri bomo obiskovalcem predstavili omrežje Natura 2000. Če bo deževalo, se stojnica prestavi na soboto, 28. maja.

PET
22
»MOKRIŠČA«

JUN

DOPPS

**Jakopičevo sprehajališče v
parku Tivoli v Ljubljani**

med 15.00 in 21.00

Letos bomo znova organizirali popis kosca na Ljubljanskem barju. Letošnja ciljna datuma sta za prvi popis noč s 27. na 28. maj, za drugi popis pa noč s 3. na 4. junij. Podrobne informacije bodo popisovalci prejeli naknadno, kontaktirajte pa lahko tudi koordinatorja popisa na naslov tomaz.jancar@dopps.si.

SRE
16
**PTICE, NAŠE
SOMEŠČANKE**

JUL

DOPPS

pred Mestno hišo v Ljubljani

med 9.00 in 13.00 (termin še enkrat preverite na naši spletni strani)

Izvedeli boste vse o pticah, ki živijo v Mestni občini Ljubljana. Hkrati bo potekala tudi brezplačna delavnica za otroke, na kateri bodo spoznavali ogrožene ptice kmetijske krajine, vsi drugi pa ste vabljeni, da se preizkusite v izdelovanju gnezdilnice za ptice, ki jo boste nato lahko tudi odnesli domov.

SOB
27
**POPIS KOSCA NA
LJUBLJANSKEM BARJU**

MAJ

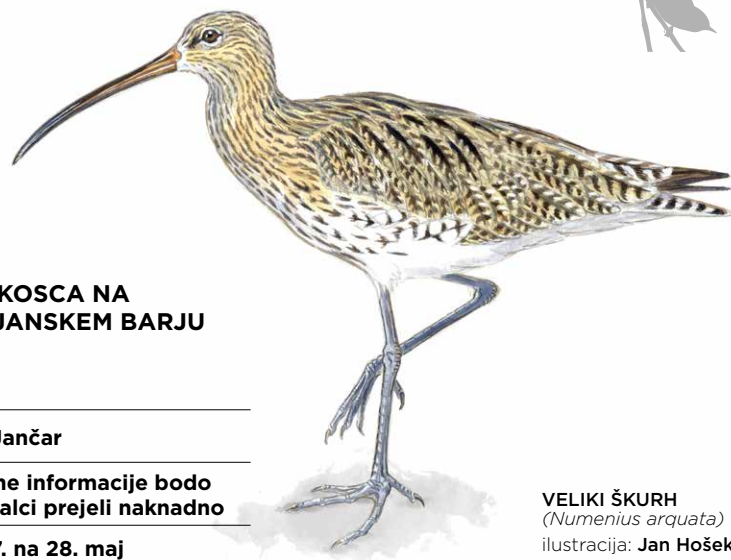
Tomaž Jančar

**podrobne informacije bodo
popisovalci prejeli naknadno**

noč s 27. na 28. maj

VELIKI ŠKURH
(*Numenius arquata*)
ilustracija: Jan Hošek

PET
3
**POPIS KOSCA NA
LJUBLJANSKEM BARJU**

JUN

Tomaž Jančar

**podrobne informacije bodo
popisovalci prejeli naknadno**

noč s 3. na 4. junij

SOB
9
**PTICE, NAŠE
SOMEŠČANKE**

JUL

DOPPS

pred Mestno hišo v Ljubljani

med 9.00 in 13.00 (termin še enkrat preverite na naši spletni strani)

Izvedeli boste vse o pticah, ki živijo v Mestni občini Ljubljana. Hkrati bo potekala tudi brezplačna delavnica za otroke, na kateri bodo spoznavali ogrožene ptice kmetijske krajine, vsi drugi pa ste vabljeni, da se preizkusite v izdelovanju gnezdilnice za ptice, ki jo boste nato lahko tudi odnesli domov.

SRE
13
**PTICE, NAŠE
SOMEŠČANKE**

JUL

DOPPS

**stojnica na Jakopičevem
sprehajališču in nočni izlet po
parku Tivoli**

**med 17.00 in 22.00,
izlet bo ob 20.30**

V parku Tivoli živijo številne živali. Mnoge med njimi so aktivne predvsem ponoči, ko lahko prisluhnemo njihovem oglašanju. Vabimo vas, da se nam pridružite pri raziskovanju njihovega življenja. Če bo deževalo, se dogodek prestavi na četrtek, 14. julij.

SOB
24
**STOJNICA »NARAVNI
REZERVATI V SLOVENIJI«**

AVG

DOPPS

pred Mestno hišo v Ljubljani

med 15.00 in 19.00 (termin še enkrat preverite na naši spletni strani)

Zavarovana območja dajejo obiskovalcem mnoge priložnosti za kakovostno doživljanje in spoznavanje narave. Na stojnici pred Mestno hišo vam bomo predstavili naravno dediščino ter priložnosti za obisk treh naravnih rezervatov v Sloveniji.

Prosimo vas, da termine še enkrat preverite v Napovedniku na naši spletni strani www.ptice.si, kjer so podrobneje navedene tudi vsebine predavanj, izletov in akcij.

VTISI Z ZIMSKEGA ŠTETJA VODNIH PTIC (IWC) 2016

» Letošnje zimsko štetje vodnih ptic je bilo podobno drugim, a z eno izjemo. Skupaj z labodi grbci (*Cygnus olor*) sta se na Krko spustili dve goski. Sam sem ju od daleč razglasil kar za sivi goski (*Anser anser*). Ko pa sva se jima z Janijem Vidmarjem približala, sva si bila enotna, da ti dve goski nista sivi. Bili sta nekoliko manjši in imeli sta črno konico kljuna ter temnejše perje na glavi za kljunom. Priročnika seveda ni bilo pri roki. Ker goski nista imeli belega čela, sva kot možnost črtala tudi beločelo gos (*A. albifrons*). Zgolj začasno sva ju tako razglasila za njivski goski (*A. fabalis*). Ko sva prišla do priročnikov, sva ugotovila, da sta bili goski beločeli, saj mladostne ptice še nimajo beline okrog kljuna.

V centru Novega mesta je popis popestrila žvižgavka (*Anas penelope*). Kasneje sem ugotovil, da sta "žvižgavca" dva. Eden popolnoma in drugi delno prebarvan v svatovsko perje.«

Gregor Bernard

» Na IWC-ju sem preštel zelo malo vodnih ptic. Vse čaplje, ki sem jih videl, so bile na travnikih, ne pa v vodi ali ob njej. Pri izviru Poltarice me je takoj pozdravil vodomec (*Alcedo atthis*). Bolj kot ptice so bili dejavni bobri, o čemer so govorile številne sledi hranjenja. Temperatura je bila zgodaj zjutraj minus sedem, kasneje se je dvignila za tri stopinje. Lep izlet je bil.«

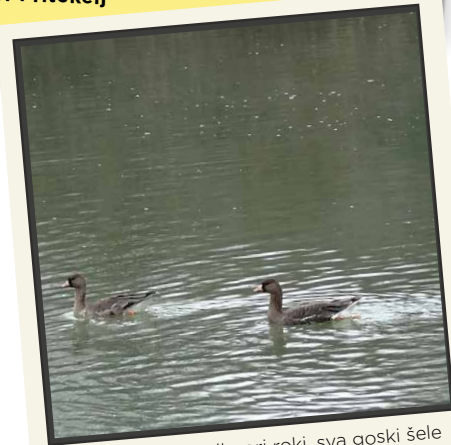
Ivan Esenko

Povodni kosi (*Cinclus cinclus*) so vsakoletni spremljevalci popisovalcev na zimskem štetju vodnih ptic.
foto: **Aleksander Čufar**

» V soboto, na Mednarodni dan štetja ptic, sem na zgornjih dveh tretjinah Kamniške Bistrice preštel manj mlakaric (*Anas platyrhynchos*) kot prejšnja leta, samo 111. Sivih čapelj (*Ardea cinerea*) je bilo 20. Vse so stale ob ali v vodi in bile po reki lepo nanizane posamično približno na pol kilometra. Seveda niso manjkali povodni kosi (*Cinclus cinclus*). Prvič doslej sem na zimskem štetju opazil belo pastirico (*Motacilla alba*), izjemno veliko pa je bilo sivih pastiric (*M. cinerea*), kar 12. Ena od njih se je potapljala, tako kot povodni kos. Prav zanimivo jo je bilo opazovati, kako lovi. Hodila je kar po dnu manjše brzice.«

Aleksander Pritekelj

Ker priročnika ni bilo pri roki, sva goski šele doma določila za mladi beločeli goski (*Anser albifrons*). foto: **Jani Vidmar**

Temperatura na dan popisa vodnih ptic na reki Krki je bila zgodaj zjutraj minus sedem.
foto: Ivan Esenko

» Na Zgornji Savi med Mojstrano in Karavanškim predorom sva imela letos s Katarino rekordnih 30 povodnih kosov, rekordne štiri sive čaplje in prvič sivo pastirico.«

Tomi Trilar

» Letos sem imela izjemno število povodnih kosov, kar 15 na odseku na Savi Bohinjki. Še posebej me je razveselilo, da je skoraj polovica opaženih povodnih kosov prepevala. Česa takega nisem doživela še nikoli! Navadno je pel le eden in še ta vedno na istem mestu. To leto pa je bilo izjemno malo zelenonogih tukalic (*Gallinula chloropus*) na Iščici. Mogoče zaradi precej visoke vode. Si pa ne bi upala trditi, da je takšno število posledica lanskoletne čistilne akcije drevja in grmovja ob Iščici, ki je meni sicer omogočala veliko lažje popisovanje.«

Barbara Vidmar

Veliki skoviki razkrivajo svoja prehranjevališča

// Katarina Denac, foto: Benjamin Denac

Na Goričkem so nam tri samice velikega skovika (*Otus scops*), ki smo jih opremili z GPS- sledilnimi napravami, razkrile zelo zanimive podatke o sebi. Velikosti njihovih domačih okolišev, torej območij, kjer so lovile hrano za mladiče in zase, so bile relativno majhne (med 6,3 in 12,8 hektarov) in primerljive z rezultati radijske (VHF) telemetrije izpred nekaj let. Pozornost je zbuja le samica Hera, katere domači okoliš je meril kar 132,1 hektarov, najdaljša razdalja med njenim gnezdom in prehranjevališčem pa je bila kar 1.906 metrov. Samice so se v času lova zadrževale predvsem v mejicah ter visokodebelnih sadovnjakih, kar je bilo pričakovano, saj ta dva življenjska prostora uporabljajo kot gnezdišča, pevska mesta, preže in lovne površine. Na območjih z velikimi površinami njiv skovikov ni bilo. Neposrednega pomena travnikov za njihovo prehranjevanje sicer nismo mogli dokazati, vendar pa nanj vseeno sklepamo, saj je bilo na območjih s skoviki precej manj površin njiv v primerjavi s travniki. Posredno na velik pomen travnikov sklepamo tudi iz sestave plena, v katerem prevladujejo kobilice iz družine pravih cvrčalk, bramorji in murni. Večina teh vrst se namreč zadržuje v mejicah, grmiščih ter na traviščih, bramor pa tudi na njivah. Na podlagi rezultatov smo oblikovali tudi varstvene ukrepe za velikega skovika, o katerih si lahko več preberete na naši spletni strani (http://cdn.ptice.si/ptice/2014/wp-content/uploads/2016/01/201602_Denac_K_Porocilo_Veliki_skovik_telemetrija.pdf).

Ovitek prvega dne

// Bojana Lipej

Slovesno odprtje Škocjanskega zatoka v prenovljeni podobi smo skupaj s Filatelističnim klubom Koper pospremili z izdajo t.i. ovitka prvega dne, s katerim smo obeležili tudi 18 let od razglasitve zaščite Škocjanskega zatoka kot naravnega rezervata. Ovitek prvega dne sestavljajo kuverta z lično ilustracijo čapljece, delo slovitega tržaškega ornitologa in mojstra čopiča Fabia Perca, fotografijo za osebno znamko je prispeval Tilen Basle, priložnostni žig pa je idejno zasnovala oblikovalka Jasna Andrić. Vsi tisti, ki vas zanima prispevek DOPPS-a in Škocjanskega zatoka k slovenski naravoslovnji filateliji, si ga lahko priskrbite v Centru za obiskovalce v Škocjanskem zatoku.

Prenovljeni kmetijsko okoljski ukrepi

// Tomaž Jančar

V Sloveniji iz leta v leto spremljamo dramatično upadanje populacij travniških ptic. Uničujoča kmetijska politika je več vrst pripeljala na rob izumrtja. Če bo šlo tako naprej, bomo v naslednjih nekaj letih v Sloveniji izgubili vrtnega strnada (*Emberiza hortulana*), črnočelega srakoperja (*Lanius minor*) ter na Ljubljanskem barju velikega škurha (*Numenius arquata*). V morju slabih novic pa smo sredi marca vendarle dočakali eno dobro. Sprejeta je bila spremenjena uredba o kmetijsko okoljskih ukrepih, ki za travniške življenjske prostore prinaša nekaj občutnih sprememb. Poslej bodo kmetje, ki bodo na travnikih gospodarili naravi prijazno, plačani

občutno bolje kot doslej. Poleg višjih plačil je pomembna sprememba tudi znižanje vstopnih pogojev in administrativnih bremen za kmete. Izboljšanje je rezultat obsežnih prizadevanj DOPPS v preteklem letu. V množici sestankov s predstavniki kmetijskega ministrstva in kmetijskih organizacij nam je uspelo izboljšati razumevanje problematike varstva travniških ptic in vzpostaviti pripravljenost za sodelovanje. Sprejete spremembe verjetno ne bodo zadostovale za korenito izboljšanje stanja travniških ptic, zagotovo pa so pomemben korak v pravo smer. Predvsem pa zbuja upanje, da vzpostavljeno sodelovanje omogoča še nova izboljšanja v prihodnje.

Evropski predpisi za varstvo narave izpolnjujejo cilje, le uresničevati jih je treba

// <http://adria.panda.org/sl/novice/>
foto: Rajko Gnezda

Evropska komisija je objavila prve rezultate analize EU-direktiv o pticah in habitatih, ki je pokazala, da so najmočnejši evropski predpisi za varstvo okolja pravo orodje za zaščito evropske edinstvene narave. Svetovni sklad za naravo (WWF) pozdravlja rezultate analize kot dodatno potrditev, da so direktive učinkovite in da potrebujemo močnejšo politično voljo za njihovo boljše uresničevanje in izboljšanje politik EU, ki gredo na škodo okolja. Poročilo neodvisnega konzorcija, ki je pripravil študijo z dokazi o delovanju predpisov, vsebuje pomembno sporočilo: evropski predpisi za varstvo narave ne bodo v celoti učinkoviti, vse dokler aktivnosti in izvedba ostalih predpisov, ki jih prav tako financira EU, še naprej negativno vplivajo na stanje življenjskih prostorov in vrst. Boljše politike na področju kmetijstva, ribištva, prometa in energije bodo morale biti del novega evropskega gospodarstva, ki deluje v sodelovanju z naravo, ne proti njej.

PRIFRČALI SMO V ZELENO PRESTOLNICO EVROPE

// Neža Kocjan

Ljubljana je s februarjem 2016 postala Zelena prestolnica Evrope. S tem je stopila ob bok Stockholmu, Hamburgu, Vitorii-Gasteiz, Nantesu, Københavnu in Bristolu, ki so naziv nosili, odkar je Evropska komisija leta 2010 pričela s podeljevanjem tega častnega imena mestom, ki redno dosega visoke okoljske standarde, se zavezujejo k trajnostnemu razvoju ter so s tem tudi vzor drugim evropskim mestom. Člani ljubljanske sekcije smo pod pokroviteljstvom Zelene prestolnice v prvem četrtletju letošnjega leta organizirali številne dogodke, namenjene predvsem širši javnosti. Naš namen je bil ozaveščanje someščanov o naravi, ki nas obdaja. Trudili smo se, da bi bili stojnice, izleti in delavnice privlačni za vse starostne skupine.

STOJNICA O KRMLJENJU PTIC PRED MESTNO HIŠO

Na stojnici pred Mestno hišo (16. januarja) smo mimoidočim dajali informacije o krmljenju ptic v zimskem času. Med razstavljenimi vzorci hrane so lahko izbirali tisto, ki je bila po njihovem mnenju najbolj primerna za ptice. Ugotovili smo, da marsikdo meni, da ni nič narobe, če ptice hrani s kuhano polento, medtem ko se je večina obiskovalcev strinjala, da ptic ni primerno hraniti s kruhom. Prav vsak obiskovalec pa je kot najprimernejšo hrano izbral sončnična semena. Ob tem smo opozorili tudi na varno mesto krmilnic zaradi plenilcev, na bolezni, ki se prenašajo med pticami na krmilnici, in na trke ptic s steklenimi površinami. V ta namen smo ponatisnili zloženko Krmljenje ptic pozimi, delili letake Ptice v naseljih ter povabili ljudi k sodelovanju v akciji Ptice okoli nas.

PTICE OKOLI NAS V PARKU TIVOLI

K akciji Ptice okoli nas smo povabili tudi obiskovalce druge informativne stojnice, ki je potekala v nedeljo, 24. januarja, tokrat v Jakopi-

čevem sprehajališču v parku Tivoli. Osrednja tema je bila Ptice okoli nas. Mimoidočim smo na opazovalni točki v Tičistanu omogočili tudi opazovanje in spoznavanje ptic. Nad omenjeno aktivnostjo so se navdušili tako najmlajši obiskovalci kot tudi tisti nekoliko starejši. Poleg tega so obiskovalci na tabli ob stojnici označevali vrste ptic, ki so jih v letošnjem letu opazili na domačih krmilnicah. Ugotovili smo, da po mnenju Ljubljančanov na krmilnicah prevladujejo predvsem velike sinice (*Parus major*) in plavčki (*Cyanistes caeruleus*).

DELAVNICA IZDELOVANJA PTIČJIH GNEZDILNIC

V sredo, 27. januarja, je sledila delavnica izdelave ptičjih gnezdilnic v prostorih društva, kjer so lahko udeleženci ob pomoči prostovoljcev izdelali lesene gnezdilnice. Preden smo se z veliko vnemo lotili pribijanja in privijanja, smo prisluhnili kratkemu predavanju Tilna Basleta o pomenu gnezdilnic za ptice, vrstah ptic, ki jih uporabljajo, in o pravilni namestitvi. Sledila so navodila, in kot bi trenil, so bile gnezdilnice sestavljene. Udeleženci so jih odnesli s seboj, mi pa upamo, da bo morebiti katera izmed njih že letošnjo pomlad pričakala prve stanovalce.

GNEZDILNICE PRED MESTNO HIŠO

Eno izmed gnezdilnic z delavnice smo uporabili za februarško stojnico pred Mestno hišo. Osrednja tematika dogodka, ki je potekal v nedeljo, 21. februarja, so bile namreč ravno gnezdilnice. Naš namen je bil opozoriti mimoideče, da se bodo nekatere vrste počasi že pričele pripravljati na gnezdenje. Ponatisnili smo zloženko o gnezdilnicah in pripravili ilustrirane letake z navodili za izdelavo gnezdilnic. Med drugim smo ljudi povprašali, ali bi znali med risbami različnih vrst ptic izbrati tiste, ki za gnezdenje izbirajo gnezdilnice.

POMLAD PRIHAJA PRED MESTNO HIŠO

V marcu (26. 3.), ko se selivke že vračajo s prezimovališč, pa smo se odločili za stojnico z naslovom Pomlad prihaja, in sicer zopet pred Mestno hišo v Ljubljani. Namen stojnice je bil osveščanje meščanov o akciji Pomlad prihaja (Spring Alive), s katero ljudje po svetu spremljajo pot ptic selivk.

Tudi v prihodnjih mesecih pripravljamo kopico novih dogodkov, o katerih lahko več preberete v Koledarju dogodkov v tokratni številki Sveta ptic in na spletni strani www.ptice.si. Prisrčno vabljeni! Če bi želeli aktivno sodelovati pri organizaciji in/ali izvedbi katerega izmed dogodkov, pa vas prav tako z veseljem pričakujemo.

Udeleženci delavnice so ob pomoči prostovoljcev kot bi trenil izdelali lesene gnezdilnice.

foto: Neža Kocjan

Pred Mestno hišo smo 16. januarja 2016 mimoidečim dajali informacije o hranjenju ptic v zimskem času in odpravljali nekatera zmotna prepričanja o pravilni izbiri hrane za ptice.

foto: Neža Kocjan

SLAVNOSTNO ODPRTJE PRENOVLJENEGA ŠKOCJANSKEGA ZATOKA

// Bojana Lipej, foto: Tomaž Mihelič

V sredo, 2. marca 2016, se je po letu in pol trajajoči obnovi Naravni rezervat Škocjanski zatok odprl v svoji prenovljeni podobi. Prek 100 povabljenih, ki se je udeležilo slavnostnega dogodka, je z velikim zadovoljstvom

spremljalo dan, ko je Škocjanski zatok še uradno zaživel kot vzgojno-izobraževalni center – učilnica v naravi, s pestrim programom spoznavanja in doživljanja narave, lažje pa bo tudi njegovo upravljanje.

Ministrica za okolje in prostor Irena Majcen je z Rudolfom Tekavčičem, predsednikom DOPPS, Petrom Boličičem, podžupanom Mestne občine Koper, ter nekdanjim ministrom za okolje dr. Pavlom Gantarjem, ki ima velike zasluge pri zavarovanju enega lepših močvirij v Sloveniji, svečano odprla prenovljeni Škocjanski zatok.

Predsednik DOPPS, Rudolf Tekavčič, je pozdravil vse navzoče ter se jim iskreno zahvalil za sodelovanje in podporo pri dokončni ureditvi Naravnega rezervata Škocjanski zatok.

Po uradnem odprtju so si visoki gostje skupaj z ministrico Ireno Majcen pod strokovnim vodstvom Boruta Mozetiča ogledali prenovljeni Škocjanski zatok. Borut je, poleg tega, da je izvrsten ornitolog, tudi eden izmed tistih članov DOPPS, brez katerih danes Škocjanski zatok ne bi bil to, kar je.

Za čudovit kulturni program so poskrbeli operni pevci, svetovno znani slovenski tenorist in naš član Janez Lotrič ter naša člana Petra Vrh Vrezec in Al Vrezec, ki so za svojo izvedbo opernih arij poželi ogromen aplavz. Gostje so lahko poslušali znani duet Mozartovega Papagena in Papagene iz Čarobne piščali, popestrenega z »ornitološko režijsko igro«, dve znani pesmi o pticah Mojce in Kekca, arijo Ženske so ptičice in zaključni duet Addio, obe iz opere Rigoletto. Na klavirju jih je spremljala pianistka Nataša Valant.

Nasmejana vodja rezervata, Nataša Šalaja, z zadovoljstvom ugotavlja, da je dolgoletno delo pri ureditvi Škocjanskega zatoka kot rezervata za naravo in ljudi uspešno zaključeno. Poudarja, da je bila pot dolga in naporna, a je bila zastavljena pravilno in je bilo vredno »hoditi« po njej.

Slavnostno odprtje so popestrili tudi mladi pevci otroškega pevskega zbora OŠ Elvire Vatovec Prade, podružnične šole Sv. Anton, pod vodstvom učiteljice Barbare Ercigoj (na klavirju Matej Lazar) ter učenci tretje triade OŠ Elvire Vatovec Prade pod vodstvom učiteljice Sabine Kljajič, ki so na izvirin in zabaven način predstavili Škocjanski zatok tako, kot ga vidijo oni sami. Veseli smo sodelovanja in povezovanja lokalne skupnosti z Oazo na pragu Kopra.

NAJVIŠJA STAROST
OBROČKANEGA
ČIŽKA:

**17 let in
15 dni**

OBROČKAN:
29. 9. 1990, Šebrelje,
Cerkno, Slovenija

NAJDBA (USTRELJEN):
15. 10. 2007, Collio,
Vobarno, Brescia, Italija

NAJDALJŠA
RAZDALJA
MED MESTOM
OBROČKANJA ČIŽKA
IN MESTOM NAJDBE:

2.563 km

OBROČKAN:
11. 10. 1987, Brdo (Vič),
Ljubljana, Slovenija

NAJDBA:
14. 1. 1990,
Senakskiy, Gruzija

Postovka (*Falco tinnunculus*)
z barvnim obročkom -
obročkanje ptic z barvnimi
obročki je v Sloveniji čedalje
pogostejše.

foto: Dare Fekonja

OBROČKOVALCI PTIC SO SE SREČALI NA DRUGEM KONGRESU

// Barbara Vidmar

Organizatorji lanskega Kongresa obročkovalec ptic Slovenije (KOPS) so držali dano obljubo, da se ob letu osorej obročkovalcu ponovno srečajo. Drugi kongres, v organizaciji Slovenskega centra za obročkanje ptičev (SCOP), ki deluje v okrilju Prirodoslovnega muzeja Slovenije (PMS), je potekal v prostorih muzeja v soboto, 31. januarja 2016, torej natančno leto kasneje.

V letošnjem letu mineva 90 let od ustanovitve »Ornitološkega observatorija v Ljubljani«, s katerim se je v Sloveniji začelo organizirano delo na področju ornitologije in katerega glavni namen je bilo opazovanje in obročkanje ptic, ki pa se je uradno začelo leta 1927. Predavanje, ki je bilo napovedano ob tej okrogli obletnici, je zaradi bolezni žal odpadlo, zato pa so lahko udeleženci namesto njega prisluhnili zanimivemu prispevku Ala Vrezca o selitvah

ptic, ki je vključeval tudi krajši pregled zgodovine obročkanja ptic v Sloveniji.

Sledila so različna predavanja s področja obročkovalske dejavnosti. Tina Petras je spregovorila o rezultatih obročkanja čížkov (*Carduelis spinus*), Tomaž Mihelič pa o prvih rezultatih obročkanja koscev (*Crex crex*) v Sloveniji, ki so prinesli kar nekaj presenetljivih rezultatov. Katarina Denac je predstavila napredne metode daljinskega spremljanja ptic, ki so odprle povsem novo okno v svetu ptic, saj na podlagi podatkov o eni ptici dobimo veliko podatkov o celotni vrsti. O praktičnih izkušnjah obročkanja ptic z barvnimi obročki, ki je v Sloveniji vedno bolj pogosto, sta spregovorila Dare Fekonja in Franc Bračko. Predavatelji so predstavili še nekatera druga znanja, ki jih mora obročkovalec ptic poznati: Mateja Blažič pravne vidike varovanja prosto živečih vrst ptic v Sloveniji, Jurij Hanžel napotke, kako ravnati v primeru, ko se v mrežo obročkovalca ujame redka vrsta ptice, ter Joško Račnik potek veterinarskega pregleda ptic pri obročkanju. Za konec je sledil še praktični prikaz nekaterih izboljšav pri obročkanju ptic, ko so si udeleženci izmenjali tudi mnoge zanimive izkušnje s terena.

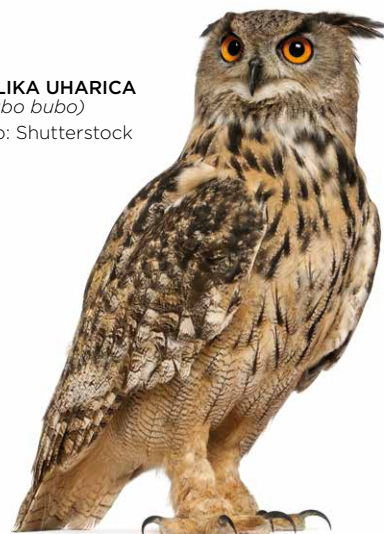
Kot zanimivost s področja obročkovalske dejavnosti naj omenimo, da so obročkovalci k seznamu vrst ptic v Sloveniji (386 vrst) doslej prispevali 13 novih vrst, pri čemer deset izmed teh brez obročkovalec sploh ne bi bilo odkritih. Jurij Hanžel, predsednik Nacionalne komisije za redkosti, je ob tem postavil zanimivo vprašanje: »Katera vrsta ptice bo naslednja na seznamu?« in predstavil nekatere vrste, ki bi jih obročkovalci lahko v prihodnje ujeli v svoje mreže.

Naloge in izzivi obročkanja ptic v prihodnosti ne vključujejo le operativnih ciljev, kot so organizacija vsakoletnega kongresa obročkovalec, izdaja dovoljenj za obročkanje, pridobivanje sredstev za nakup obročkov in posodobitev obročkovalske baze podatkov, temveč, kot je poudaril Al Vrezec, strokovni vodja Slovenskega centra za obročkanje ptičev, tudi zelo pomembna strokovna cilja, to sta obdelava in objava rezultatov obročkanja ter različni obročkovalski projekti. Ponovno pa se je izkazalo, da lahko ponovimo ugotovitev lanskoletnega srečanja, in sicer, da je za razvoj obročkovalske dejavnosti v Sloveniji ves čas treba tako sodelovati kot tudi medsebojno dopolnjevati različna znanja.

VELIKA UHARICA
(*Bubo bubo*)
foto: Shutterstock

Za nami je uspešna gugalnica na Krasu

// Tomaž Mihelič, foto: Gregor Bernard

Letos smo s skupinskimi popisi velike uharice stopili v polnoletnost, saj je za nami že 18. Gugalnica, kakor imenujemo skupinski popis velike uharice na Krasu. Ob tem posebna zahvala vsem, ki se odzivaste povabilom na popise. Z vašo zvesto udeležbo ste prispevali, da se je velika uharica (*Bubo bubo*) v zadnjem desetletju povzpela med vrste, pri katerih imamo najboljši vpogled v razširjenost in stanje populacije. Letos se nas je na Gugalnici zbralo 153, kar nam je omogočilo popis prek 40 lokacij. Skupaj nam

je uspelo registrirati le sedem območij velike uharice, od katerih jih je bilo največ na Kraskem robu (pet). Številka je med najnižjimi doslej in kljub temu, da nas čaka še en popis vseh »praznih« gnezdišč, si velikega porasta števila zasedenih območij letos ne obetamo. Po izkušnjah sodeč je rezultat popisa v dobrih vremenskih razmerah zelo točen in tudi letos nam je bilo ravno na dan popisa vreme ponovno prav čudežno naklonjeno. Med raziskanimi dejavniki, ki vplivajo na populacijo velike uharice na Krasu, imata največji vpliv

vznemirjanje na gnezdiščih in smrtnost na daljnovidih, in prav na tem področju upam, da vas lahko razveselimo z vzpodbudnimi novicami že v prihajajočem letu.

Letošnja Gugalnica na Krasu se je zaključila s tradicionalnim predavanjem o uharici in prijetnim druženjem, tokrat v novih prostorih informacijskega centra v Naravnem rezervatu Škocjanski zatok, kjer nas je prepsalo kar 80.

Naravne pisanice – ptičje jajce v igri preživetja

// Al Vrezec, foto: Ciril Mlinar Cic

V Prirodoslovnem muzeju Slovenije je na ogled nova razstava z ornitološko tematiko, tokrat o jajcih ptic. Čeprav so ptice ene najbolj opaznih bitij, pa so v času gnezdenja in vzrejanja naraščaja zelo skrivnostne in živijo očem odmaknjeno. Za svoj zarod morajo takrat poskrbeti z ustreznim gnezdom, ki je dovolj skrito, saj so živo pisana jajca in nebolgljeni mladiči lahek plen številnih plenilcev. Pogled v ptičje gnezdo je zato redka priložnost, ki jo v pestrosti domačega ptičjega sveta prikazuje razstava. Na ogled so jajca in gnezda različnih ptic, prikazana je naravna ukana kukavičjega podtikanja jajc v gnezda drugih ptic, na razstavi pa je mogoče poiskati odgovore na vprašanja, zakaj so si jajca tako različna, zakaj so nekatera manjša in druga večja in večno vprašanje, ali je bila prej kura ali jajce. Razstava bo odprta do najmanj 19. junija 2016.

Zaposleni DOPPS na delovni akciji

// Petra Vrh Vrezec, foto: Tadeja Oven

Zaposleni v pisarni DOPPS smo se 18. decembra 2015 zbrali na delovni akciji v Naravnem rezervatu Škocjanski zatok. Po zaključenih gradbenih delih na novih objektih v rezervatu smo s skupnimi močmi želeli očistiti okolico zatoka in jo pripraviti na otvoritev v novem letu. Prišlo nas je vseh 23. Dekleta in nekaj fantov smo se najprej lotili čiščenja smeti in gradbenega materiala po rezervatu, drugi fantje pa so ta čas pod vodstvom »hišnega« botanika Josipa Otopala kopali luknje za sajenje grmovja in dreves okoli informacijskega centra. Vsi skupaj smo potem zasadili vegetacijo, ki bo krasila vhod rezervata in v poletni vročini delala senco avtomobilom na parkirišču. Delovne vreme je bilo ta dan obilo, ravno tako pa tudi dobre volje in sproščenih klepetov ter šal med sodelavci. Prijetno povezovalno druženje smo zaključili ob primorski enolončnici oz. bobičih ter drugih dobrotah gostiteljev. Za popoln zaključek delovnega dneva pa sta sledila še sprehod in prvi vodeni ogled po novih objektih.

Pripravljeni, pozor... pomlad!

Tako je, pomlad je tu, in že je čas za nov izziv v naši raziskavi Pomlad prihaja! Vaša letošnja naloga je, da bolje spoznate svoje per-nate »sosed« in opažanja delite tudi z nami. Tema letošnje sezone je namreč »Lastovke v moji soseski«. Vabimo vas, da opazujete ter beležite, kaj se dogaja s kmečkimi (*Hirundo rustica*) ali/in mestnimi lastovkami (*Delichon urbicum*) v vaši soseski, spremljate njihovo gnezditve in kaj vse počnejo v času, preden se jeseni spet odpravijo na dolgo selitveno pot.

Nikakor pa to pomlad ne pozabite vnesti svojih prvih opazovanj petih znanilk pomladi na spletni strani www.springalive.net, na kateri lahko spremljate tudi spomladanske novice iz sveta ptic!

Za konec naj povabimo še vse fotografe, da prispevate svoje najboljše fotografije lastovk v tedenskem fotonatečaju na spletni strani <https://www.flickr.com/groups/springalive/>

Veselimo se vaših del!

Natečaj!

Bi želeli sodelovati v katerem izmed natečajev, ki jih pripravljamo za vas vso pomlad? Tudi letošnji risarski natečaj je posvečen lastovkam, zato vabljeni vsi mladi risarji, da nam pošljete lastnoročno narisane risbe kmečkih ali mestnih lastovk, ki ste jih opazili v svoji soseski. Motiv si lahko izberete sami (npr. lastovke med lovom žuželk, v letu, pri gradnji gnezda ipd.). Glavna nagrada je daljnogled podjetja Opticron, preden sodelujete s svojimi deli, pa si podrobno preberite pravila natečaja na spletni strani

www.springalive.net

Monografija

Doživeti Škocjanski zatok

// Iztok Geister

V začetku aprila je na 332 straneh izšla monografija *Škocjanski zatok* Iztoka Geistra, ki sta jo izdala DOPPS in Zavod za favnistiko Koper. Monografija o Škocjanskem zatoku je namenjena celostnemu doživetju naravnega rezervata na pragu Kopra. Ni le za ornitološke telebane uporaben vodnik, ki nas seznanja z osnovnimi pravili opazovanja ptic, marveč nam pomaga tudi razumeti, zakaj je pomembno biti na pravem kraju ob pravem času. Spomladanske selivke lahko opazujemo le kratek čas ob njihovem preletu ali postanku, vendar selitev poteka po za vsako vrsto posebnem voznom redu, ki ga kroji tudi vreme. Jesenska selitev je obetavnejša, opazovanje pa zaradi zaraščenosti težavnejše. Svoje posebnosti imata tudi obdobji prezimovanja, ki ga zaznamujejo klateštvo in gnezditve, ki potekajo največkrat zelo diskretno. Knjiga ponuja izčrpen vpogled v svet kačjih pastirjev, živo pisanih letečih žuželk, ki si s pticami delijo nebo. Na kratko so predstavljene tudi druge na vodo vezane živali (sesalci, ribe, dvoživke in plazilci), ki jih srečujemo ob krožni poti v Škocjanskem zatoku.

Monografija s 663 fotografijami nas seznanja tudi z zgodovino Škocjanskega zatoka, s preteklimi premenami in polpreteklimi stranpotmi ter novodobnimi prizadevanji za ohranitev in renaturacijo. S prikazanimi ekosistemskimi razmerami pa je tudi slavošpev močvirju, tamkajšnjim trstičem, slanušam in poljem, ki jim z veliko naklonjenostjo ne obljublja le varstva, temveč tudi neoviran razmah in je v tem pogledu pravi poklon divjini. Kupiti jo je mogoče za 25 EUR v Centru za obiskovalce Škocjanskega zatoka.

Otvoritev razstave: "Ptice – fotoulov dveh šolarjev"

// Monika Podgorelec, foto: Vilibald Marič

V avli Pokrajinske in študijske knjižnice v Murski Soboti se je 13. januarja 2016 ob panojih s 30 fotografijami ptic zbrala skupina 25 ljudi. V prijetnem ozračju so odprli fotografsko razstavo dveh najmlajših aktivnih članov Pomurske sekcije DOPPS, Pascala Mariča, učenca 8. razreda Osnovne šole Apače, in Matevža Škaliča, dijaka 3. letnika Gimnazije Murska Sobota. Na razstavi sta mlada fotografa predstavila nekaj svojih najboljših fotografij ptic. Med njimi je bilo nekaj bolj pogostih in široko poznanih, nekaj redkih vrst ptic, manjkale pa niso niti ogrožene vrste z območja Natura 2000 Mura. Isto razstavo so od 5. do 18. marca potem gostili tudi na Gimnaziji Murska Sobota.

Pomurska sekcija DOPPS je razstavo v prvi vrsti pripravila z namenom uresničevanja svoje pomembne naloge, da v društvo na območju Pomurja pritegne podmladek. Razstava je bila gotovo spodbuda za mlada ornitologa k še bolj zagnanemu spoznavanju ptic in njihovem varstvu, hkrati pa je vlila pogum še kakemu novemu šolarju.

Ideja o razstavi je bila realizirana z donacijo podjetja Lorida, Darko Lorenčič s. p., iz Lenarta. Še enkrat iskrena hvala!

KODEKS

slovenskih ornitologov

Vsak slovenski ornitolog, opazovalec in proučevalec ptic naj:

- ▶ pred vsemi interesi zastopa interese narave in varstva ptic,
- ▶ pri svojem delu in tudi sicer ne vznemirja ptic po nepotrebnem in jim ne škoduje; prav tako naj ne ogroža drugih živih bitij in narave,
- ▶ ne jemlje ptic iz narave in jih ne zadržuje v ujetništvu,
- ▶ bo pri fotografiranju ptic in narave obzirom; ogroženih vrst naj ne slika v gnezdu,
- ▶ vestno beleži vsa opažanja in skrbi, da se podatki po beležkah ne postarajo,
- ▶ sodeluje s kolegi, jim pomaga pri delu in skrbi za dobre odnose z njimi.

PLEŠASTI VRABEC

Ta poljski vrabec (*Passer montanus*) je le za las ušel iz krempljev skobca (*Accipiter nisus*). Na nemili dogodek ga bo nekaj časa spominjala pleša.

Ivan Esenko, 16. januar 2016

Akcija gregorjevo ali ptički se ženijo uspešna

// Mojca Podletnik

Člani Pomurske sekcije DOPPS smo že 4. leto zapored organizirali akcijo Ptički se ženijo. Letos je akcija potekala prav na gregorjevo, 12. marca, ko se po ljudskem izročilu ženijo ptički. Po starem običaju so se nekoč dekleta na ta dan ozirala v nebo in prva ptica, ki so jo opazile, je naznanila lastnosti njenega bodočega moža. Tudi mi smo se ozirali v nebo, vendar le z namenom opazovanja ptic. V dopoldanskem času smo v Murski Soboti, Beltincih, Ljutomeru in Radencih pripravili stojnice s promocijskim materialom in obiskovalce vsako polno uro popeljali na vodene izlete po mestnih parkih.

Kljub kislemu vremenu se je vodenih izletov udeležilo več kot 200 zainteresiranih obiskovalcev. Med temi je bilo veliko otrok, ki so pozorno prisluhnili ptičjemu petju in besedam ljubiteljskih ornitologov. Spregovorili smo o pticah v okolici naših domov, o pticah selivkah, o spreminjanju življenjskih okolij ptic ter delu našega društva. Na vodenih izletih smo opazovali ali slišali več kot 30 vrst ptic, med katerimi so največ navdušenja pozele zelena (*Picus viridis*) in črna žolna (*Dryocopus martius*) ter stržek (*Troglodytes troglodytes*; na sliki). Akcijo so nm pomagali izpeljati Turistično društvo Beltinci, LTO Prlekija Ljutomer in Zdravilišče Radenci.

OSRAMOČENI SKOBEČ

Kot vsaka spodobna krmilnica tudi moja »premore« skobca (*Accipiter nisus*), ki ptice pevke vzdržuje »v dobri kondiciji«. Danes pa je ena izmed ptic pevk našega skobca precej osmešila. Ko se je zapodil za njo, je pred oknom pravočasno odvila, on pa je omotičen in osramočen končal pod oknom, v katero je trčil. Klub temu jo je dobro odnesel. Na sramoto pa ga bo spominjal obroček na desni nogi.

Jani Vidmar, 6. december 2015

»ČEBULNO« GNEZDO

Na strehi Slovenskega narodnega gledališča v Mariboru od leta 2012 gnezdi rumenonogi galeb (*Larus michahellis*). V letu 2015 sta gnezdila dva para, gnezdenje pa sem kljub »bombardiranju« obeh parov spremljal ves čas. Dne 5. maja so bila v enem gnezdu tri jajca, v drugem približno tri dni stara mladiča. Mojo pozornost je vzbudilo prvo gnezdo z leglom. Sestavljeno je bilo iz koščkov lesa, travnih bilk in zlasti koreninic, listov in cvetov mlade čebule, ki jih je verjetno nekdo kot odpadke odvrigel v reko Dravo ali nekje ob bregu. Konec junija je uspešno poletelo vseh pet mladičev.

Franc Bračko, 24. januar 2016

ODTIS ŠKORCA

Oktobra 2015 se je v kuhinjsko okno zaletel škorec (*Sturnus vulgaris*) in pustil na steklu podroben odtis svojega telesa. Na steklu je z odtisom naredil čudovito umetnijo, a žal se zanj to ni srečno izteklo.

Blaž Konec, december 2015

MOŠKATNA BLEŠČAVKA (*Cairina moschata*) - v očeh se mi je stalno pojavljalo njeno črno-belo kontrastno perje ter rožnati kljun in mi postavljalo vprašanje, kateri vrsti pripada.

foto: Tomi Trilar

SAMICA VELIKEGA ŽAGARJA (*Mergus merganser*) je maja leta 2012 na Savi Dolinki pripravila preseenečenje z devetimi majhnimi mladiči.

foto: Aljaž Mulej

VELIKI ŽAGAR V GNEZDILNICI

// Aljaž Mulej

Na sprehodu med Šobcem in Radovljico ob Savi Dolinki me je 6. maja 2012 presenetila samica velikega žagarja (*Mergus merganser*) z devetimi majhnimi mladiči. Ker sem domneval, da gre za prvo potrjeno gnezdenje na tem območju, je bilo nadaljnje opazovanje mlade družine žagarjev še bolj vznemirljivo. Nekaj dni zatem nama je z Borisom Kozincem nedaleč stran od prvega opazovanja uspelo družino tudi fotografirati. Po tednu dni sem jih zadnjič opazoval pred sotočjem Save Bohinjke in Save Dolinke. Predvidevala sva, da bi lahko samica gnezdila na bližnji domačiji ali pa v manjši konglomeratni steni, vendar nama natančna lokacija gnezda še danes ostaja uganka.

Zgodaj spomladi naslednje leto se nama je porodila ideja, da bi lahko velikemu žagarju omogočila dodatno gnezdišče s postavitvijo v gnezdilnico predelanega zaboja, in to sva tudi storila. Postavila sva jo na isto območje, kjer sem prvič opazoval žagarjevo družino. Gnezdilnico sva preverjala vsako leto. Tudi lansko leto, ko sem sredi aprila s kamnom potrkal po deblu bora, na katerem je bila nameščena.

Žal ni bilo nobenega odziva. Bil sem kar malo razočaran, ko mi je Boris predlagal, da splezam na drevo in pogledam, če so mogoče v gnezdilnici kakšne sledi o morebitnem gnezdenju, ali pa se je samica celo potuhnila v njej. Nikoli ne bom pozabil, kako me je med vzpenjanjem nenadoma prestrašilo glasno plahutanje peruti in sem v zraku od blizu zagledal ogromno »žagarico«, ki mi je močno dvignila srčni utrip.

Ker sva sklepala, da gre za prvo gnezdenje v gnezdilnici pri nas, sva se odločila, da to tudi dokumentirava. Naslednji vikend zjutraj sva kakih 15 metrov proč od gnezdilnice postavila skrivališče iz vej. Medtem ko se je samica hranila na reki, sva vztrajno čakala, da se vrne na gnezdo. Trud je bil poplačan, saj se je usedla pred vhodno odprtino in Borisu je medtem uspelo posneti dobre fotografije.

Sicer je znano, da veliki žagar zasede tudi umetne gnezdilnice. Iz najinih izkušenj pa je mogoče sklepati, da so primernejše nižje in podolgovate. Upava, da bo veliki žagar še naprej gnezdil na tem območju, zato sva letos postavila še dve novi gnezdilnici.

SREČANJE Z NENAVIDNO RACO

// Vid Potočnik

Do nedavnega te vrste nisem poznal, saj je v različnih priročnikih za določanje ptic ni mogoče najti. Prvič sem jo srečal, ko je ločeno od drugih ptičjih vrst plavala vzdolž rečnega brega Drave v Mariboru, ne da bi jo motili ljudje, ki so hodili v njeni neposredni bližini. Plavala je tako rekoč v elipsah, saj se je vedno vrnila na isto mesto. Presenetilo me je, da se ptica tako dolgo pusti gledati od blizu. Takoj me je navdušila in nekajkrat sem jo slikal s telefonom in si naredil zapisek v beležki.

V očeh pa se mi je stalno pojavljalo njeno črno-belo kontrastno perje ter rožnati kljun in mi postavljalo vprašanje, kateri vrsti pripada. Ponovno sem jo na istem kraju srečal po nekaj tednih. S sosednjega brega sem jo bežno opazil med množico drugih ptic, ki so se potegovala za hrano. Najprej je nisem prepoznal, kmalu pa me je prešinilo, da je to tista neznana rasa, ki me tako »preganja«. Presenečeno sem poleg nje opazil še eno tako ptico, katere večina peres je bila oranžno črna, vrat bel, kljun in obroč okoli oči pa rožnata.

Obe raci sem želel videti bližje, zato sem se hitro napotil na drugi breg, a ustavile so me lačne liske (*Fulica atra*), ki so se hrepeneče ozirale v kos zemlje v moji roki. Ko sem končno prišel do mesta, kjer sta pred slabo uro stali neznanki, ju ni bilo več. Preželo me je razočaranje, a ko sem se ozrl, sem ves srečen opazil, da ena izmed njiju drema manj

kot meter od mene in da bi jo bil skoraj pohodil. Ves vznemirjen sem jo nekajkrat fotografiral in čakal, da se končno prebudi. Zdramil jo je šele mimoidoči deček. Pogledala me je, me »ogovorila« s trobentajočim zvokom ter se počasi odmajala nekaj metrov stran. Nenauidno čudno se mi je zdelo, da se ob pogledu name ni prestrašila, kot to naredijo druge race.

Doma se mi je ptica spet ves čas motala po glavi, dokler nisem končno prižgal računalnika in napisal sporočilo na DOPPS, v katerem sem opisal videz te race ter priložil nekaj slik. V dveh dneh sem prejel odgovor, v katerem sem končno izvedel zapleteno ime te skrivnostne ptice, moškatne bleščavke (*Cairina moschata*), ki mi je tako burila domišljijo. Seveda me je radovednost gnala, da kaj več izvem o njej: izvira iz Južne in Srednje Amerike, pri nas pa jo imamo pogosto kot gojeno raco na kmetijah. Osebk v naravi so večinoma pobegli ali namerno izpuščeni v okolje. Srečamo pa jo lahko v številnih barvnih različicah.

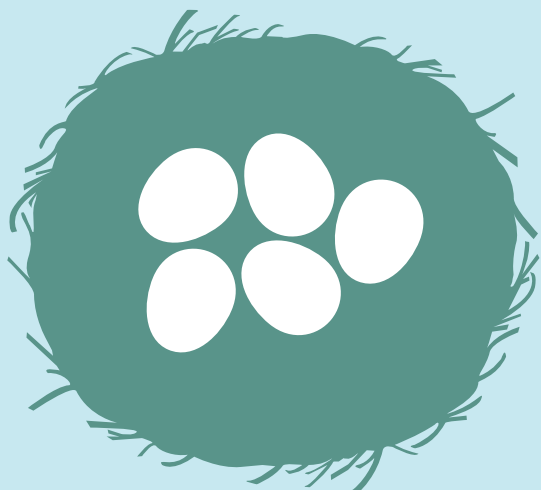
Ko sem malo pobrskal po forumih, sem opazil, da se ljudem zastavlja enako vprašanje o imenu tega nenauidnega bitja, kot se je prej meni, zato sem napisal kratek prispevek, ki bo, vsaj upam, koristil tudi komu drugemu, ki ptice še ne pozna.

Samica se je usedla pred vhodno odprtino gnezdilnice in fotografu v skrivališču omogočila posneti nekaj dobrih fotografij.

foto: **Boris Kozinc**

Kako lahko pomagate

Članstvo

Pridružite se nam in uživajte številne članske ugodnosti in aktivnosti.

Donacija

Namenite svojo podporo neposredno izbranemu projektu in našemu delu.

Postanite prostovoljec

Pridružite se več kot 300 aktivnim prostovoljcem društva.

Čudovito darilo

Razveselite najdražje z darom, ki bo v pomoč naravi.

Posebno za vas: Vseživljenjska članarina

Postanite član za vse življenje in podarite svoj prispevek k ohranjanju narave. Prestižna oblika članstva za vse, ki se zavedate velikega pomena dolgoročne podpore delovanju društva.

ptice.si

T 01 426 58 75

www.facebook.com/pticeDOPPS

Pridružite se nam!

Naše delo ni mogoče brez sodelovanja in radodarnosti ljudi, kot ste vi. Uspešne zgodbe lahko pišemo le skupaj, zato potrebujemo vaš glas in podporo. Vsakdo lahko prispeva in soustvarja. Veselimo se, da vas bomo spoznali.

DOPPS

